

891.99

7-99

891.99
7-399
ԱԶՍՏ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

19 NOV 2011
թիվ 1

ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ

ԿԱՄ

ՅԵՏԻՆ ԳԻՇԵՐ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՅԵՏԻՆ ԳԻՇԵՐ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ ԵՐԿԱՆԱՌՆ ՅԵՐԻՍ ԱՐԱՐՈ ՆԻ Ի ՄԻ ՎԵՐՋԱՅԱՆ

Կ. ՊՈԼԻՍ

ՀՐԱՏԱՐԱԿԻԶ

Վ. ԵՍ. Պ. ԶԱՐԳՍԻՅԱՆ ՆՂԲԱՐԻ

1909

04 APR 2013

ԱՆՁԻՆՔԻ ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻՆ

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ Ինքնակալ Թաթարաց .
 ՆՈՐԱՅՐ Իսխան Սեբասթոյ .
 ՆԱԶԵՆԻԿ Նորայրի դուստր .
 ԵՐԱՆԵԱԿ Վաչէի կիներ .
 ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ Վաղենակի աղջիկը .
 ՎԱՂԵՆԱԿ Նորայրի փեսայն՝ զօրապետ Հայոց
 ՎԱԶԷ Զօրապետ ուրացող .
 ԶԱՐՄԱԶԱՆ Զօրագլուխ Թաթարաց .
 ՎԱՀՐԱՄ Նազենիկի խնամակալը .
 ՆԵՐՍԷ Վաչէի հայր .
 ՀԱՅ ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ .
 ԹԱԹԱՐ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐ ՄԸ .

Զօրապետ, Թիկնապահ, Զինուոր, Ժողովուրդ,
 Դեւ եւայն:

ԱՆՁԻՆՔԻ ՎԵՐՋԱՐԱՆԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՅՈՅՍ

ՍԷՐ

ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ

ՍԵՒ ՀՈՂԵՐ

Կ Ա Մ

ՅԵՏԻՆ ԳԻՇԵՐ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Ա.

ԱՐՇԱԽԱՆ Ք

Արալոյս. — Նորայրի նապարհաճին մէջ փառաւոր սեներալ մը. — Խորը դուռ,
 երկու կողմը պատնեմ. — Այլ կողմի խոր սեներալ մը ուր Նազենիկ կը բնակայ.

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ՆԱԶԵՆԻԿ (միմակ, բնացած)

Վաղենակ . . . (Իբրեւ մեկը կը գրկէ եւ արթննալով յանկարծ
 կը տեսնէ) Դարձեալ երա՛զ . . . կը ծագիս, արշալոյս, և զիս մխիթա-
 րելու կուգաս, այլ ի զուր, ես քու տեսքիդ վրայ զմայլած՝ չեմ
 մխիթարուիր, վասն զի Վաղենակիս ժպիտը քու ծագումէդ աւելի
 քաղցր էր . . . Ի՜նչ սիրտիս կընտան ազդել ինձ այս աստեղազարդ
 և կապուտակ երկինքը, մինչդեռ իր կապոյտ աչքերն այս աստղե-
 րէն աւելի շողչողուն էին, իր դէմքը նորեկ գարունէ մը աւելի
 գեղեցիկ էր . . . վերջապէս անհուն դրախտ մ'էր իր սիրտը, և ես
 հոն զուարթ թիթեռնիկ մ'էի, իսկ հիմա արտասուալից վիճի մը փո-
 խակերպեցաւ և ես հոն հետկըլտող ստուերի մը . . . Վաղենակ, ե՛րբ
 պիտի գաս զիս գրկելու . . . այլ ի՜նչ յոյս ունիմ ես . . . կը հասկնամ,
 մահուան ցուրտ ձեռքն զքեզ յաւիտեան բաժնեց ինձնէ . . . բախշը
 մեր երկուքին մէջ գերեզման մը դրաւ . . . : Ի՜նչ թշուառութիւն,
 դանդաղ տարիներ արցունք սփռելով անցան և դեռ չեմ տեսեր ես
 զքեզ, ես որ վայրկեան մը չէի ուզեր հեռանալ քեզնէ . . . (Երեսը
 ծեռացը մէջ առած կուլայ):

Տ Ե Ս Ի Լ Բ.

ՆԱԶԵՆԻԿ ԵՒ ՎԱՀՐԱՄ

ՎԱՀՐԱՄ. — Նազենիկ, դարձեալ կուլաս, միթէ նորէն ե-
 րազիդ մէջ տեսար զինքը . . .

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Այո՛, և առջինէն աւելի քաղցր էր իւր նայառածքը... աս, ինչո՞ւ ես ալ իրեն հետ չը վազեցի պատերազմի դաշտը, ես ալ դիւցազնուհւոյ մը պէս ամուսնոյս գրկացը մէջ հայրենեացս կը ձօնէի արիւնս և չէի հեծեր այսպէս գերեզմանէն խռոված ստուերի մը նման...

ՎԱՀՐԱՄ. — Իսկ Վարդանոյ յայն անմեղ դատի՞կը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Արդէն որ կողմ որ դառնաս, երկինք արցունք սփռած է հոն. ուրեմն, ո՞վ մահ, եկո՛ւր քու սառ ձեռքերովդ գոցէ այս աչքերը և թող աներեւութանայ առջեւէս այս նախանձոտ աշխարհը՝ ուր սիրոյ քաղցրութիւնը դեռ չը ճաշակած, սիրոյ դառնութիւնը կը խմեմ: Վաղենակ, փշալից է եղեր այն պսակը զոր սէրը ժպտելով մեր գլխուն բոլորեց և իր հեշտ ամպերովը դանոնք մեր աչքէն ծածկեց... Երանի թէ այն գիշերը յորում առաջին համարյոյնիս զգացին մեր շրթունքը՝ զգացին նաեւ մահուան դալուկը, երկուքնիս գրկախառն իջնէինք այն սեւ գերեզմանը... Վահրամ, եթէ հիմա դաւակ չունենայի, հազար գերեզման ունեցած էի...

ՎԱՀՐԱՄ. — Մի՛ յուսահատիր այդպէս, Նազենիկ, անշուշտ կը գթայ երկինք ամեղին վրայ... յուսա՛, միանգամայն ինքզինքդ դուարթ ցցո՛ւր, վասն զի կուզե՛ս տեսնել անմեղ աղջկանդ արցունքը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ինչո՞ւ:

ՎԱՀՐԱՄ. — Երբ հիմա անկողնէս ելայ, հեծկտալու ձայն մ'առի, քովս դարձայ և տեսայ որ Վարդանոյ կուլար... հարցուցի թէ ինչո՞ւ կուլայ, ինքն ալ վերջապէս պատասխանեց — վասն զի մայրիկս միշտ կուլայ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ինչպէս չարտասուէ զաւակ մը որուն աչացը վրայ իր մօրը համբուրին հետ մէկտեղ արցունք կաթեց... ուրեմն, Վահրամ, երբ պիտի գթայ երկինք մեր վրայ, մինչդեռ անմեղ մ'անգամ կը վշտագնէ... մի՛, մի՛ գոցեր սիրաս պատիր յոյսերով, գլխեմ գերեզմանին սեւ պատուարները բամենցին ինձմէ ամուսինս, ես որ այնչափ կը պաշտէի այն զոգարիկ սիրտը... անարգ թշնամեաց օտիցը կօխան եղաւ... Հայաստան դիւցազն մը կորսնցուց և Նազենիկ պահապան հրեշտակ մը, որուն յաղթական ճակատը ցուրտ և արիւնոտ մարմարեայ տափնիներով պսակեց մահն անշուշտ:

ՎԱՀՐԱՄ. — Բայց դու ընդհանրապէս հրճուելու ես, Նազենիկ, որ քու ամուսինդ անհուն հայեր փրկեց իր մահուամբը, որոնց

արիւնը պիտի ծծէր թշնամոյն անխնայ սուրը... Թող մեռնի աւուսինդ և ապրի Հայաստան, վասն զի կը գտնիս յետոյ ամուսինդ երկնից մէջ, իսկ Հայաստանը երբէք չիս գտներ... դու չես գիտեր թէ այս դողդեղուն բազումը որչափ թշնամոյն արեամբը կարմրեցաւ... երկու որդի ունէի երկուքն ալ պատերազմի մէջ ինկան մեռան, իսկ ես հրճուեցայ որ հայրենեաց ազատութեանը համար մեռան... Եթէ հայրդ զքեզ իմ խնամակալութեանս յանձնած չըլլար, ես հիմա գուցէ դիատապոստ ինկած էի դաշտին վրայ և կատաղի վագեր նման թշնամոյն արիւնը կը խմէի. չը գիտես դու ինչ գուարճութիւն է այն... կ'ողբամ զքեզ Նազենիկ, որ հայրենեաց հուրը չես զգար դու... չը տեսա՞ր միթէ հայրդ՝ որ հոգիէն աւելի կը սիրէր զքեզ, հայրենեաց սիրոյն համար թողուց հոս և ինքը սլացաւ պատերազմի և ազատութեան դաշտը իւր ճերմակ մօրուքն արեամբ ներկելու... և արժանացաւ իսկ նահատակութեան լուսեղէն թագին. Նազենիկ, աշխարհիս վրայ երջանկութիւնն աշնան պարզ երկնքին կը նմանի, զոր զմայլած դիտելու ատենդ յանկարծ թուիս ամպերով կը ծածկուի:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, մի արթնցներ մաացս մէջ հօրս մահուան տխուր յիշատակն ալ. դարձեալ կըսեմ, պէտք է մեռնիլ, վասն զի միայն մահը, այն սառած և տխուր հրեշտակը կրնայ մշտահարս մխիթարել՝ յաւիտենական տխուր հանգստարան մը՝ գերեզման մը չնորհելով, որուն ցուրտ դրանը առջեւ կը դողդեղեն զգալի յիշատակներ... Վահրամ, երբ կը տեսնեմ որ վարդը կը ժպտի, կուզեմ վարդ մը ըլլալ, ժպտիլ վայրկեան մը և թառամիլ... (ի ծուկը եւ ձեռքն երկիմբ վերցուցած) Հայր իմ, դու գոնէ խորհուրդ մ'աղդէ թշուառ աղջկանդ:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՎԱՐԳԱՆՈՅՇ

ՎԱՐԳԱՆՈՅՇ. — (Մօր գիրկը վազելով) Մայրիկ... դարձեալ կուլաս:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, աղջիկս... (զայն սրտին վրայ կը սեղմէ):

ՎԱՐԳԱՆՈՅՇ. — Ի զո՞ւր կը ջանաս զիս խաբել, ահա կը տեսնեմ այդ արցունքները որոնք տաք տաք սրտիս վրայ կը կաթին... ինչո՞ւ համար կուլաս, ըսէ որ ես ալ արցունքս քուկնիդ հետ խառնեմ, սիրուն մայրիկս:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Խեղճ դաւակ, դառն կ'ըստեան մը տխուր յիշատակ, քեզի համար կուլամ, վասն զի թշուառ ես:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Այո՛, թշուառ եմ, վասն զի աչքս բանալէս, մայրս ճանչնալէս ի վեր միշտ զինքը տրտում տեսայ՝ գոնէ անգամ մը չը ժպտեցար ինձ, անգուլթ մայր:

ՎԱՀՐԱՄ. — (Մեկուսի) Տարաբախտ տղայ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Եկուր գիրկս, մի՛ սրդողիր վաւակս, այսուհետեւ միշտ պիտի ժպտիմ քեզի, թէպէտ և սրտէս արիւն ալ պոռթկայ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Պիտի ժպտիս ինձի... մայր իմ, Վահրամ, կը տեսնես ժպտիտ խոստացաւ մայրս... ուրեմն այսուհետեւ միշտ երջանիկ պիտի ըլլամ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Եւ ալ անգուլթ չի պիտի կոչես մայրդ, այնպէս չէ՛:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Երբե՛ք... ներէ ինձի մայր իմ, վասն զի խիտ վշտացած էի. երէկ իրիկուն երբ պարտէզը կը շրջագայէի, տեսայ երկներանգ թիթեռնիկ մը որ՝ ծաղկէ ծաղիկ կը թռչտէր զուարթաբար... աչքերս լեցուեցան... ինկայ մարգագետինն վրայ և սկսայ դառնալիս լալ, ըսելով ինքներեմս — ես որ մայր ունիմ, թշուառ եմ, և պանդուխտ թիթեռնիկն անգամ ինձնէ աւելի երջանիկ է... վերջապէս ելայ և նստանձով վառուած՝ արիւն քըրտինք թափելով յաջողեցայ զանի բռնել և սպաննել... խեղճ թիթեռնիկ... յետոյ որչափ սիրտս կտոր կտոր եղաւ... միթէ ոճրագործութիւն էր ըրածս, մայր իմ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛չ, դու յանցանք չունիս աղջիկս... հանդարտէ... ալ այսուհետեւ իմ միակ մտածմունքս դու պիտի ըլլաս:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Բայց ի՞նչ ձայն է այս, մտիկ ըրէ, մայր իմ... (դուռսէն հետեւեալ տխուր երգը կը լսուի):

ՈՂԲԵՐԳ

Երկինք, ցօղէ աչացքս յոյս...
Դեք նոյլ մը յաչս եղիելոյս՝
Որ ի խաւար օրերն համբուն
Սրտն ի սուգ՝ վիտ հեծե անհուն...:

Ո՛վ նազեցիդ իմ Նազեցիկ,
Ո՛վ իմ արեւ իմ յոյս քաղցրիկ,
Քայլամուտ քոյիմ ի գո՛ւր...
Քեզ կը ծածկէ դամբան սրխուր:

Չկայ ինձի երբեք յոյս յոյս,
Դու ես սփոփանք իմ ցաւերուն,
Ո՛վ դո՛ւ դամբան լռիկ դամբան,
Շրթունքս գեղգ միտ կը կարդ

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, այս ձայնը տխուր տպաւորութիւն մը ազդեց ինձ... ո՛վ է այդ երգողը, Վահրամ:

ՎԱՀՐԱՄ. — (Պատահանէն նայելով) Յնցօտիներ հազած կոյր զինուոր մ'է (Վարդանոյց կերթայ պատահանէն նայելու):

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վահրամ, գնա՛, կաղաչեմ հոս բեր այդ զինուորը, գուցէ նոյն պատերազմէն դարձած ըլլայ և լուր մը տայ մեզ ամուսնոյս վրայօք: (Վահրամ կը մեկնի) Ո՛հ, որդեօք պիտի կարենամ յաջող լուր մը տանել Վաղենակէս, եթէ ո՛չ յուսոյ այն նշոյլը որ զիս կը մխիթարէր, պիտի խաւարի մահուան ստուերին տակ... անողոք բախտ, մինչեւ ե՛րբ սիրտս յուսահատութեան թուխ կոհակաց խաղալիկ պիտի մատնես...:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — (Մօր վազելով) Մայր իմ, Վահրամ կոյր զինուորին թեւէն բռնած հոս կը բերէ... ահա ե՛կան...:

Տ Ե Ս Ի Լ Դ.

ՆՈՅՆՔ, ՎԱՂԵՆԱԿ, ՎԱՀՐԱՄ (թեւէն բռնած կը բերէ, որն որ կրօս եւ դեղնած է)

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ինչո՞ւ զիս հոս բերիք... միթէ զիս բանտարկել կուզէք, որպէս զի փողոցներուն մէջ այսպէս աստանդական թշուառութիւնս չը նուագեմ ողբաձայն... ա՛հ, աղաւթ ողէք զիս, թողէք որ ողբամ ես իմ վիճակս, վասն զի իմ միակ մխիթարանքս իմ ձայնիս արձագանգն է, ինձի այնպէս կը թուի թէ սիրելիքս ինձ կը պատասխանեն:

ՎԱՀՐԱՄ. — Ապահով եղիր, խեղճ զինուոր, զքեզ արգիլող չկայ, աղաւթ ես երթալու... բայց ներէ յանդուգն հարցմանս... ինչո՞ւ այսպէս փողոցները կը թափառիս ողբագին... միթէ ընտանիք չունիս:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ո՛չ, արդէն երիտասարդութեանս տառն որը մնացած էի, ետքը ամուսին մ'ունեցայ... որուն վրայ միայն դեր էի կենացս յոյսը, բայց երբ այսպէս պատերազմէն կուրացած կը դառնայի, գուժեցին ինձ որ կինս լուր առնելով թէ ես պատերազմի տառն մեռած էի, նա ալ ինքզինքը թուաւորեւ էր. ալ այնուհետեւ գերեզման փնտռեցի, ինչպէս ծարաւեալն աղբիւրը... կը շնչեմ... բայց մեռած եմ:

ՎԱՀՐԱՄ. — Բայց ո՛ր պատերազմին համար կրես:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ասկէց 5-6 տարի առաջ Սեբաստիոյ մերձակաները Հագարացուց դէմ եղած սոսկալի պատերազմը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Քաջ զինւոր, ահա ատոր համար բերինք քեզ հոս... գիտցիր որ հոս ալ քեզ նման թշուառ կին մը կայ իր ամուսինը կորսնցուցած, որ սոյն միջոցին քեզնէ ուժ և յոյս կ'ակնկալէ։
ՎԱՂԵՆԱԿ. — Թշուառ մը... ո՛հ, կը սիրեմ ես զայն... բայց ես ինչպէս կրնամ ուրիշ մը մխիթարել, մինչդեռ ես իսկ կարօտ եմ... եթէ կարենամ մխիթարել զայն, այդ ինձ համար անսման սփոփանք պիտի ըլլայ... ա՛հ, տարօրինակ բարիք մ'է թշուառութեան անողոք ճիրաններէն մէկն ազատելը։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ուրեմն անշուշտ կը ճաննաս Վաղենակ զօրապետը, որ յիշեալ պատերազմին Հայ զօրաց աջ զնդին հրամանատարութիւն կընէր։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Տաճամետով) Այո՛...

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Գիտե՞ս արդեօք, մեռա՞ւ նա պատերազմին մէջ թէ կենդանի է դեռ։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Կենդանի է, (ապաւ)։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Կենդանի՞... և ուր է հիմա... գիտե՞ս...

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Եռանդեամբ եւ օփորած) Բայց... չեմ հասկնար։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ամուսինս կենդանի... իմ մօտս... բայց ո՛ր է։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Թոքովելով) Հոս եմ... Նազենիկ...

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վաղենակ (կը գրկուի)։

ՎԱՀՐԱՄ. — Վերջապէս գիտցիր... երկինք...

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Զշմարի՞տ է որ կը գրկեմ զքեզ նազինդ իմ Նազենիկ, եթէ ոչ երկուքնիս ալ խաբուսիկ երազով մը կսփոփուինք։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, ո՛հ, բայց ո՛ր եմ անոյ աչքերդ, ինչ դաւկահար դէմք, ինչ դողդոջուն ծունգեր, ո՛ր է նայուածքդ։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Հայրենիկ մը ազատելու քիչ է այս կուրուքիւնը, հինգ վեց տարուան հալումալը... և սիրելոյ մը միայն տեսքէն զրկուելը։

ՎԱՐԴԱՆՈՅԸ. — Մայր իմ, ո՛վ է այդ աղքատ մարդը որ կը գրկես։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Եկո՛ւր դու ալ գրկէ, հայրիկդ է աղջիկս։

ՎԱՐԴԱՆՈՅԸ. — Այն ինչ գծուծ մարդ է, ես կը վախնամ գրկելու։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Զաւակ մը... աղջիկ մը... ո՛հ, եկո՛ւր գիրկըս, թշուառ հայրդ եմ ես... (զայն կը գրկէ) երկինք, լո՛յս, լո՛յս խաւար աչքերուս, տեսնեմ մէկ մը ամուսինս և զաւակս վայրկեան մը միայն և թող դարձեալ խաւարին, զաւակս զօր դեռ չեմ տեսած...։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մխիթարուէ, ամուսինս, բաւական է որ Հայաստան կոյր չըլլայ դիւցազնի մը համար... աչքերը զիրար տեսնելէ աւելի գեղեցիկ են, երբ սրտերը իրարու մօտ բարախեն արդէն խամրած են սիրոյ աղդու նայուածքները և սրտերը կը սիրեն։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Դժբախտ զաւակ... իւր կենացը զուարթ արշալուսին սկսաւ թշուառութեան բաժակը քամել, և իր հօրը աչացը հետ իր կենացը պայծառ օրերն ալ խաւարեցան... Նազենիկ, ինչո՞ւ ծնար այս զաւակը, մինչդեռ իր հայրը անոր քաղցրիկ դէմքը յաւիտեան չը տեսնելու պիտի դատապարտուեր... մինչդեռ հայրակոն սէրն անոր սիրուն աչացը մէջ պիտի չի կարդար... անիծեալ է եղեր այն օրը, Նազենիկ, յորում ես քու գրկէդ բաժնուեցայ... անիծեալ է եղեր այն յաղթութիւնը որով հրճուեցաւ Հայաստան։ Նազենիկ, երբ յաղթանակաւ պատերազմէն կը դառնայի, նոյն ատեն երբ գնդէս բաժնուած էի քանի մը անձանց հետ, խուժը մը կատաղի Հագարացուց հանդիպեցայ, որոնք յանկարծ վրանիս յարձակեցան և ընկերներս սպաննելով՝ զիս ալ խողխողել ուղեցին, բայց զօրագլուխին հրամայեց որ միայն աչքերս կուրցնելով թուղուն զիս... մինչեւ հիմա հինգ վեց տարի է այսպէս վշտահար ու թափառական չըլլեցայ մութացի, միշտ գոչելով, երկինք, լո՛յս, լո՛յս խաւար աչքերուս... այլ ի զուր... ահուելի գոյժ մ'առի թէ մեռած էիր...։

ՎԱՀՐԱՄ. — Սոսկալի ճակատագիր... (մեկուսի)։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Խաւարն ինձ գերեզման մը կը թուէր, և ես հոն ողջ ստուեր մ'էի, սէրը սիրտս կրծող իժ մ'էր և կեանքն աւողոք դահիճ մը. յոյսը ինծի նոր կեանք մ'էր, մահը ինծի համար հրեշտակ մը և անցուցած գեղեցիկ օրերս երազ կը թուէին ինձ... բայց վերջապէս փարատեցաւ այն երազը... Նազենիկ, դարձեալ գիրկս համըրը կը ձօնէ դեղնած ճակտիս, իսկ անգութ երկինք դեռ լուսոյ նշոյլ մը չը ցօղէր խաւար աչքերուս։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Կաղաչեմ, Վաղենակ... ալ բաւական է։

ՎԱՐԴԱՆՈՅԸ. — (Հայրը գրկելով) Ա՛լ սիրով կը գրկեմ զքեզ, հայր իմ, վասն զի դու ալ ինծի պէս թշուառ ես եղեր և կուլաս։

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Թշուառ եմ կըսես, աղջիկս... բայց ինչո՞ւ։

ՎԱՐԴԱՆՈՅԸ. — Վասն զի միշտ կուլար մայրս, բայց հիմա երջանիկ եմ, վասն զի թէ մայրիկս ժպտել խոստացաւ և թէ հայրիկ մը ունեցայ։

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վարդանոյն, ահա այդ հորդ համար էր որ կուլայի անդադար:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Ուրեմն ալ երջանիկ պիտի ըլլանք, վասն զի հայրս ալ գտանք:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Իսկ հայրդ ինչպէս երջանիկ ըլլայ, մինչդեռ աչքերը կորսնցուցեր չը տեսներ քու քաղցրիկ դէմքդ, այլ միայն յաւիտենական խաւարի մը խորերէն կը լսէ քու անոյն ձայնդ՝ քու մրմնջած — հայրիկ — բառդ...:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — (Ձայն գրկելով) Խեղճ հայրիկ...:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Այս է գթութիւնդ, ո՛վ երկինք:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Բայց հանդարտէ, սիրելի ամուսինս, քու կընծիք և զաւրկիդ գգուանքները պիտի մոռցնեն քու վշտալից անցեալդ... քու աղջկանդ սէրը տենչացած լոյսէդ աւելի քաղցր պիտի թուի քեզ. յիշէ մեր անցուցած սիրոյ օրերը, դարձեալ նոյնն ենք մենք, միայն թէ դու չես տեսներ զմեզ, քեզ այնպէս թող թուի որ մեր գիրկը կը նիրհես:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Նիրհել... բայց վերջապէս չես ուզե՞ր արթննալ, երբէք չե՞ս կարօտնար սիրելւոյդ դէմքը... երանի՜ քեզի որ չես գիտեր իմ թշուառութիւնս... չը գիտես թէ ի՞նչ է կոյր մը որ կը սիրէ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, մի յուսահատեցներ զիս, Վաղենակ... ուրեմն դու զիս չես սիրեր որ այսպէս անօգուտ կը համարես իմ սիրալիւր համբոյրներս:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ո՛հ, ո՛հ, կը սիրեմ և պիտի սիրեմ զքեզ յաւիտեան, Նազենիկ... ալ չի պիտի վշտանամ... ալ զուարթ պիտի ըլլամ, ո՛հ, բաց թւերդ և գրկացդ մէջ հանգչեցնեմ քիչ մը վըշտակոծ ճակատս... եկո՛ւ և դու զաւակս ալ... (կը գրկուի):

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ՆՈՅՆՔ ԵՆ ՆՈՐԱՅՐ

ՆՈՐԱՅՐ. — (Ծուր քնելով) Օրհնեալ ըլլայ երկինք, որ երկաթէ բանտերէն և շղթայներէն ազատեց ծերունիս և դարձուց իմ անձկալի հայրենիքս, իմ քաղցր ընտանեացս գիրկը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛վ երկինք, ո՛վ է արդեօք այս ծերունին:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Մօտեցալով) Աստուած իմ... Նորայր իշխանը, հայրդ է, Նազենիկ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Հայրս... (գիրկը նետելով) հայր իմ... ի՞նչ ուրախութիւն մէկ վայրկեանի մը մէջ... բայց երազ չըլլայ տեսածս, վասն զի քու մահդ գուժեցին:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛հ, ո՛հ, սիրեցեալ դուստրս, երկինք դարձեալ չուզեց իմ մահս և քու գիրկդ դարձուց զիս, դեռ պիտի ապրինք:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ի՞նչ պատահեցաւ, (բարձր) Նազենիկ:

ՆՈՐԱՅՐ. — Դուստր իմ, ո՛վ է այդ կոյր զինուորը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Չես ճանչնար, ամուսինս է, հայր իմ:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛վ երկինք, (գրկելով) Վաղենակ... դեռ կը զարնէ բազուկդ որուն կրթնեցաւ Հայրը, ո՛վ արի գիւցազն, դեռ կըզամ այն բազուկը սրտիս վրայ որ թշնամեաց զխուռն անհուն հարուածներ թրմափեց:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ո՛հ, դու ես, գիւցազն հայր, ես ալ կը համբուրեմ այն բազուկը որն որ ծերութեան մէջ չը դողդօջեց սրտիս տակ... բայց չեմ տեսներ:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ալեւոր Հայաստանի օրհնութիւնը լսէ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ի՞նչ տարօրինակ դէպք, հայր իմ, երկուքնիդ մէկ օր հեռացած հօսկէ և երկուքնիդ տէկտեղ դարձեալ եկաք գիրկս:

ՆՈՐԱՅՐ. — Նազենիկ, ո՛վ է այս մանկիկը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Աղջիկս է:

ՆՈՐԱՅՐ. — Աղջիկդ... եկո՛ւր զքեզ ալ գրկեմ չուսող զաւակ, դու որ մանկութեանդ ատեն վշտահար մայր մը ունեցար. անմեղ հրեշտակ, դու որ վիշտ քաշելու համար երկինքը թողուցիր աշխարհ եկար... դու որ արտասուաթուրմ վարդ մը փթթեցար աշխարհիս վրայ... երկինք սեւ ամպերով իր ճառագայթները քեզնէ ծածկեց: Վաղենակ, ահա քու աչերուդ լոյսը, ահա քու դադարիդ վարդը, ալ թող արիւնոտ դափնիները, և այս գեղեցիկ ձերթներին չուքին տակ հանգստացիր. բաւական լոյս ու արեւ թափեցիր հայկական ազատութեան փշոտ ճամբուն վրայ. ուրեմն հըրճուինք որ հայրենեաց համար վշտացանք:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Եւ դու, հայր իմ, ինչուան հիմա դու ո՛ւր էիր:

ՆՈՐԱՅՐ. — Վեց տարի ես ալ եգիպտացուց տէրութեան բանտերուն խորերը ծանր շղթաներու տակ հեծեցի անոք և անմիթար, բայց բանտապահիս և իմ մէջ այնպիսի սերտ բարեկամութիւն մը յառաջ եկաւ և այնչափ սիրելի եղայ իրեն որ ինքզինքը մահուան վտանգի մէջ ձգելով ազատեց զիս. երբ այն բանտերէն դուրս

ելայ, կարծեցի թէ նոր աշխարհ մը մտայ, երբ հայրենեագոհողերը կոխեցի Հայաստանիս հովը հարեհասիրութեան նոր ոգի մը ներշնչեց ինձի. ես որ բանտերու խորհրդը գերեզմանին սեւ եզերքները դողդոջող ծերունի մ'էի, ահեղ առիւծ մը դարձայ. բայց երբէք չէի յուսար որ ընտանիքս այսպիսի փոփոխ երջանիկ վիճակի մէջ գտնեմ. միայն թէ Հայաստանի վերջին հառաչները սիրտս կը բեկեղեկեն, երբ մարին Հայոց որոտացող շանթերը:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Նորայր, մի յուսար որ Հայուն աստղը տեսնես, ալ բոլոր Հայաստան թշուառ պիտի թաւալի կորստեան վիհը, ինչպէս որ կործանեցաւ իր գահը... երկինք ալ բարկաճայտ աչօք կը նայի Հայաստանի. այն անխիղճ եգիպտացիները՝ Թաթարները՝ Հազարացիները, ամէնքն ալ երկնավրէժ հրէշներ են որոնք անխնայ Հայաստանը կը հարուածեն... օն, ակնարկ մը ձգէ հայրենեացի վրայ և կարծեմ գերեզմաններէ և աւերակներէ դատուրիչ չէնք մը չի պիտի գտնես... մտիկ ըրէ՛ք և պիտի տեսնես որ Հայոց աշխարհին գիշերային լռութիւնն անգամ միշտ ողբաճայն հեծեծանքներէ կընդհատի. ինչո՞ւ տապալի Հայաստան, վասն զի Հայոց մէջ մատնիչներ կան, ինչպէս որ մեր պատերազմին մէջ ալ գտնուեցան... այսպէս մատնութեամբ Հայերը զիրար կենաղլաւ ընելէ ետքը եթէ միայն Հայ մը մնայ, այն ալ ինքզինքը պիտի մատնէ, որպէս զի Հայ եմ ըսելով աշխարհի առջեւ պարծենայ... Հայերն ի քուն են, իսկ մատնիչներն՝ արթուն...:

ՆՈՐԱՅՐ. — Քիչ ատենէն գուցէ Սեբաստացիք գոյժ պիտի առնեն որ թշնամիք աշխարհաւէր բանակաւ Սեբաստիոյ վրայ կը թափին:

ՉԱՅՆ ՄԸ. — Քաղաքացիք, արի՛ք, զէնք առէ՛ք:

ԱՄԷՆՔԸ. — (Սարսափած) Ա՛հ... (լռութիւն):

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Կը լսես, Նորայր:

ՉԱՅՆ ՄԸ. — Սեբաստացիք, արի՛ք, զէնք առէ՛ք:

ՆՈՐԱՅՐ. — Վահրամ, գնա՛ շուտ հոս բեր այդ մարդը. (Վահրամ կը մեկնի) քաջալերութիւն... դեռ այս դողդոջուն բազուկը կարող է սուր շարժել և թշնամեաց գլուխները թափել... դեռ ողջ է Հայաստան, դեռ ողջ է հայրենասիրութեան ոգին:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛վ երկինք, գթա՛ մեր վրայ...:

ՎԱՐԴԱՆՈՅ. — Մայր իմ, ես ալ կը վախճամ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Եկուր գիրկս, զաւակս, մի վախճար:

ՆՈՐԱՅՐ. — Քաջալերութիւն, դուստր իմ, ողբալու ժամանակ չէ:

Տ Ե Ս Ի Լ Զ.

ՆՈՅՆՔ, ՎԱՀՐԱՄ, ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ

ԶԻՆԻՈՐ. — (Մեկուսի) Նորայր իշխանը կենդանի և Սեբաստիոյ մէջ... (զարմացած):

ՆՈՐԱՅՐ. — Խօսէ, միթէ՛ նոր թշնամիք կարչաւեն Սեբաստիոյ վրայ:

ԶԻՆԻՈՐ. — Այո՛, վեհազն տէր, Լանկիթիմուր Թաթարաստանի բռնաւորը՝ Հայաստանը գրեթէ հիմնայառակ ընելէն յետոյ սեւ ամպերու բանակով հոս կը սլանայ սուրէ թեւերով:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛հ, միթէ շատ մօտ են մեզ, Աստուած իմ:

ԶԻՆԻՈՐ. — Ո՛չ, վաղ առաւօտեան դէմ հազիւ հոս կը հասնին:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ուրեմն թող քաղքին բոլոր դռները փակուին, ազնուականք և ռաժիկք ամէնքն ալ զէնք առնեն, իմաց տուր Սեբաստացեաց թէ Նորայր իր գերութեան շղթայներէն ազատելով իր հայրենիքը դարձեր է, իմաց տուր նաեւ բոլոր զօրապետաց և զօրաց որ շուտով հիմա Նորայրի ասպարանքը գան ժողովուին... թող ամէն եկեղեցեաց զանգակները հնչուին՝ այս գոյժը բոլոր քաղքին մէջ շուտով տարածայնելու համար, օն, ուրեմն տուած պատուէրներս փութով թող կատարուին, քաջ հայկազն:

ԶԻՆԻՈՐ. — Անհոգ եղի՛ր, վեհազն տէր, ջանք և կեանք հայրենեացս նուիրելու պատրաստ եմ ես:

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

ՆՈՅՆՔ (բաց ի գինուրնեհն)

ՆՈՐԱՅՐ. — Արի զինուոր, երանի թէ ամէն Հայ քեզի պէս Ղզար, այն ատեն Լանկիթիմուր սարսափելով կը նայէր Հայաստանի դալինեղարդ սարերուն և կը սոսկար իր խրոխտ քայլը Հայաստանի հողին վրայ դնել, ուր եթէ մատնիչներ իրենց մօրը կաթը չը խմէին, ուր եթէ վատեր և ազգատեացներ նախնի փառաց յիշատակաց քանդակներն իրենց նախատական քայլերուն տակ չը ջնջէին, ուր եթէ Հայերը ձեռք ձեռքի միաբան մեռնինք գոչէին... ա՛հ, երբ պիտի ջնջուի աշխարհիս վրայէն թաղը՝ փառքը և միայն եղբայրութիւնը իր մանիւշակներովը մարդոց ճակատը պիտի պնէ փառանակ դափնիի, բայց դու Հայաստան, դու միշտ փուշեր պիտի տեսնես...:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ե՛րբ խաղաղութիւն պիտի գտնենք մենք այս աշխարհիս վրայ, հայր իմ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Նազենիկ, չկայ երբէք հանգիստ Հայուն համար, մինչդեռ անմիաբան է և օտար է իր սրտին հայրենասիրութեան բառը, ինչպէս գութն օտար է երկաթէ թուրին:

ՆՈՐԱՅՐ. — Իսկ յետոյ շատ պիտի զղջայ՝ ճակատը կոծելով շատ պիտի վայէ Հայը, բայց ինքզինք անյատակ անդունդի մը գահավէժ բերանը պիտի գտնէ, ուսկից անկարելի է ազատիլ... խիստ վերջը պիտի սթափի Հայը և պիտի բռնէ թէ ես աղգ մ'եմ, բայց պիտի տեսնէ որ ձեռքերը ամուր չղթաներով կաշկանդուած են, մինչդեռ բախտը իւր առջեւ կը թռչտի... (դրսեն ոտնաձայն մը կը լսուի):

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Այս ի՜նչ օտնաձայնք եմ... Աստուած իմ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅԸ. — Պաշտպանէ զիս, մայր իմ:

ՆՈՐԱՅՐ. — (հորէն նայելով) Բան չկայ, զօրապետներս և զինուորներս են որ հոս կուգան, քաջալերուէ, սիրտ իմ, երկինք, զօրացո՛ւր դողդոջ թեւերս:

Տ Ե Ս Ի Լ Ը.

ՆՈՅՆԻՔ, ՎԱԶԷ, ԶՕՐԱՊԵՏՔ, ԶԻՆԻՈՐՔ

ՆՈՐԱՅՐ. — Կեցի՛ք, արք հայկազունք, որ հայրենիքը պաշտպանելու համար փութով եկաք հոս ժողովուելու, զ՛ն անդր, ժամանակ չը կորսնցունենք և զէնքով ու սիրով վառուած յառաջ իրազանք, զի ահա վրէժխնդրութեան ժամը հնչեց, եթէ չը խայտայ մեր երսկացը մէջ դիւցազն Հայկայ արիւնք, եթէ եռանդ ի սիրտ և սուր ի ձեռին չը պաշտպանենք հայրենիքնիս, վա՛յ մեղի, կորցնան տխուր ժամն ալ պիտի հնչէ, ուրեմն յաղթենք և մեռնինք և թող մեր զաւկրները դափնիներ սփռեն մեր գերեզմաններուն վրայ, թող մէկ մէկ յաղթութեան կամարներ ըլլան մեր չիրիմները և թող մեր արիւնք խաղաղութիւն սփռէ մեր զաւակաց ընտանեացը վրայ, մեռնինք կըսեմ ամէնքնիս ալ և երբէք անձնատուր չըլլանք այն անգութ և վատազգի մարդոց: Եւ թող Լանկթիմուր մեր ցուրտ դիակացը վրայէն անցնի ամօթահար... Կերդնո՛ւք ամենքնիդ ալ մինչեւ վերջին շունչերնիդ պատերազմի դաշտին վրայ սպառելու և մինչեւ ձեր արեան վերջին կաթիլը հայրենեացը ծոցը ցողելու:

ԱՄԷՆԻԲԸ. — Կերդնո՛ւմք:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Պէտք է երդնուլ, եղբարք, և ի՜նչպէս մեր կեանքը հայրենեաց չը ցօնենք, ի՜նչպէս արիւննիս անոր չը պարտինք, մինչդեռ հայրենիք իր գրկացը մէջ ծնաւ և սնոյց մեզ, մեր կուրծքերն անոր պարիսպ պիտի ըլլան և մինչեւ որ դիտապաստ չը գլորինք, մեր սուսերն իրենց պատեանը չի պիտի դառնան... վատ է այն որ աւելի կեանքը կը սիրէ քան թէ աղգը:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Երանի ձեզ, Հայեր, որ դեռ կը վառի սրտերնուդ խորքը հայրենասիրութեան կայծը... ա՛հ, իմ սրհնա ալ կեռայ... սուր մ'ալ ինծի տուէք, և թող վնասերոտ երիտասարդները տեսնեն ալեւորը և կոյրը պատերազմի արիւնշաղախ դաշտին վրայ և ամօթահար ըլլան:

ՆՈՐԱՅՐ. — Հա՛պ օ՛ն, մերկացուցէք սուրբերնիդ, հրաժեշտ տուէք աշխարհի, օ՛ն անդր, Սեբաստիոյ պարսպացը վրայ, յաղթութիւնը մեզ կսպասէ... դողա՛ Լանկթիմուր, Հայերը ձեռքի տուին:

ԵՐԳ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ

Վրէժ կը գոռան ժրմաց խորէն
Փռո դիւցազանց սոււերքն անեղ,
Վրէժ կը մրմռան արդ խորէն
Մեր հե՛ք եղբարց արեան հեղեղ.
Մասեաց ժեռուս սարն բոցավեժ
Մեր արեւուն խոր ժայթի վրէժ...
Ծ'ն, անվհե՛ր վանե՛նք գրկանք՝
Որ Հայաստան առնէ նոր կեանք.
Բիւր սուր՝ հուր՝ մահ
Զազդեն մեզ ահ...
Արդ քաջալանջ՝
Նե՛սուի՛նք յառաջ,
Սուր մեր յագուրդ,
Վաս եւ անգուր՝
Թող քնամուրցի
Խմէ արիւն...:

ՆՈՐԱՅՐ

Կայծակնահար բոզ կորնչին
Որք կը մասնեն հայրենիքին:

(Վերջ Ա. Արարուածին)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Բ.

ՄԱՏՆՈՒԹԻՒՆ

Արեալոյս. — Դաւթակ մը. — Խորը Սեբաստիոյ պարիսպները կերելին. — Զին-
ւորներ ասդին անդին ֆնացած են. — Զենքեր դրօսակներ ցիրոցան սարածուած.

Տ Ե Ս Ի Լ Ս.

ՎԱԶԷ ԵՒ ԶՕՐԱԿԱՆՔ (ֆնացած)

Մի՛ ծագիր, Արչալոյս, թող՝ գիշերն իր թուխ թեւերովը երկ-
նից երեսը սքողէ... թող գիշերն իր խաւար ծոցին մէջ ծածկէ
մատնութիւնս... մատնութիւն մը որ իմ սրտիս երջանկու թիւն պի-
տի բղթէ... ա՛հ, ինչո՞ւ կոյր զկուրայն գոյրիմ գերեզմանը մինչ-
դեռ կենացս գարունը ժպտելով վարդէ պսակներ կը բոլորէ ձակ-
տիս: Ինչո՞ւ դանոնք մահուան ցուրտ ոտիցը տակ նետեմ... Ինչ
յիմարութիւն, հայրենասիրութիւն ըսուած անիմաստ բառի մը զո-
հել աշխարհիս փառքն ու հաճոյքը և բանդագուշանաց ծնունդ
հանդերձեալ երջանկութիւն մը վայելելու յուսով չարաչար սատա-
կել... յիմար չեմ եւ, դեռ խելքս դուլիս է... ահա Սեբաստիոյ
պարիսպները կը տատանին և պիտի տապալին վերջապէս, ես ալ
փոխանակ անոր աւերակացը տակ ջախջախելու, քանի որ թշնա-
մին կեանքս շնորհելէն զատ վարձք ալ կը խոստանայ ինձ, ուրեմն
անոր գիրկը կը դիմեմ և զայն կը գտնեմ ինձ տպաստանարան...
թող վայէ և ողբայ հայրենիք, հայրենիք՝ որ բոլոր տիեզերաց ա-
ղէտիցը պատճառն է... Հիմա հարկ է որ զօրքերս համոզեմ, բայց
ապահով եմ որ անոնք ալ ինձ պիտի հետեւին, վասն զի Հայ եմ
և ես իրենց հայրենասիրութիւնը փորձեցի արդէն... բայց եթէ չհա-
մոզուին ամէնքը մէկտեղ և ալեկոծի գունդս, ես զձեզ փորձեցի
ըսելով՝ մինակ թշնամու իրողը կ'անցնիմ, բայց չուտ ընեմ վասն
զի հիմա արեւը կը ծագի... (փողը կը հնչեցնէ):

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — (Յանկաւրձ ցատկելով) Ի՞նչ կայ, զօրապետ,
ի՞նչ կայ:

ՎԱԶԷ. — Ահա արչալոյսը կսկսի ծագիլ և քիչ մը ետքը Սե-
բաստիոյ պարիսպները սարսել, դուք քնացաք բայց կ'սնունդ
ձեր վրայ հսկեցի, գիշերուան աղջամուղը խորհուրդներ յղացաւ

մտացս մէջ... ես որ այսչափ ատեն սոսկալի պատերազմներէ խը-
րօխտ ճակատով վերադարձայ, կը հետեւի՞ք ինձի:

ՍՄԵՆՔՆ. — Միշտ քեզի հետ ենք, զօրապետ:

ՎԱԶԷ. — Ուրեմն ձեզի հարցում մը ունիմ այսօր... մեռ-
նիլ կուզէ՞ք, թէ վաղը ապրիլ... պատասխան տուէ՞ք:

ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ. — Մեռնիլ ի սէր հայրենեաց...

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — Այո՛, մեռնիլ ի սէր հայրենեաց...

ՎԱԶԷ. — Իրաւունք ունիք պէտք է մեռնիլ... բայց այն ա-
տեն երբ մեր արեամբը հայրենեաց ազատութիւնը կարենանք գը-
նել... իսկ պէ՛տք է որ մեռնիմք կուրօրէն, երբ մեր հայրենիքը
չը կրնալ ազատելէն զատ Հայ և հոգի ըլլալէ դադրինք... որով-
հետեւ տեսաք և խեցիք որ Լանկիթիմուր այն աշխարհաւէր ճիւղը
ինչպէս Պարսկաստանը, Ասորեստանը և մեր խեղճ Հայաստանը իւր
խորխոր գարշապարացը տակ ջախջախեց... ուրեմն մենք ինչպէս
կրնանք դէժ դնել, մենք որ Սեբաստիա մ'ենք, մենք որ այս մե-
ծամեծ տէրութեանց քով հիւլէ մը կը համարուինք:

ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ. — Կը սխալիս, քաջ զօրապետ, հայրենասէր
Հայո՛ւ մը դիմաց տասը կատաղի Թաթար քիչ են... վասն զի ա-
նոնք արեան մէջ յողգողդ փառք մը կը փնտռեն, իսկ մենք սէ՛ր...
կրնաս յիշել Մամիկոնեան Վահանը և ուրիշ զիւցազներ:

ՎԱԶԷ. — Այս մարդը վտանգաւոր է, պէտք է հայրենեացը
զոհել... (բարձր) Ասիկայ անխելք է... արդէն ես գիշերն ի բուն
անքուն խորհեցայ, քաջ զօրականք, և թշնամեաց կողմ անցնելով
մեր կեանքը ապահովելէ զատ ուրիշ լաւ միջոց չը գտայ, Լանկիթի-
մուր այնպիսի կատաղի հրեշ մ'է որուն դժօխային սուրէն կիշնան
հայրենասիրութիւն և քաջութիւն:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — Արդէն մենք ալ քեզի հետ ենք, զօրապետ:

ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ. — Ինչ կընէք, ընկերք... հայրենիք մատնել...

ՎԱԶԷ. — Ո՛վ որ քաջ է և իմաստուն թող ինձ հետեւի...
(հանի մը փայլ կառնէ եւ միւսներն ալ ետեւէն):

ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ. — Ուրեմն ես ալ կերթամ ձեր մատնութիւնը
Նորայր ի խանին իմաց տալու:

ՎԱԶԷ. — Զօրականք, թող մեռնի այդ ժպիրճ մատնիլը:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — (Սուր ի ձեռքին վրան յարձակելով եւ ներս
մղելով) Մեռի՛ր, մեռի՛ր:

ԶԻՆԻՈՐ ՄԸ. — (Ներսէն) Աղգուրաց հրէշներ... (կուռելով)
ա՛հ... (կը մեռնի):

ՎԱԶԷ. — Ինչ ըրիք, աղէկ մը պատճառի՞ք...

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — (Գալով) Մեռնի՛ր, մեռնի՛ր:

ՎԱԶԷ. — Կեցցէք, քաջ զօրականք, քաջ զօրականք ձեր
2

կենաց արժէքը՝ երջանիկ պիտի ըլլաք... օ՛ն, խոհեմութիւն և քաջութիւն... (Երթալով) երթանք քաղքին դռները թշնամեաց առջեւ բանալու և թշնամեաց ու կենաց զիրկը նետուելու:

Տ Ե Ս Ի Լ Բ.

ՎԱՂՆԱԿ (միմակ միւս կողմէն գալով)

Երանի քեզ Սեբաստիա, որ դեռ Լանկիթիմուրի երկաթներուն տակ չինկար... երանի կրսեմ որ քու հողերուդ վրայ մասնիչ չես սնուցեր... օ՛ն, իցիւ թէ վայրկեան մը միայն բացուէին յանկարծ այս սեւ սեւ աչքերս և տեսնէի անգութ թաթարաց արեամբը կարմրած դաշտերդ... երբ յաղթութեան բառը քու խրոխտ պարբայացի վրայ որոտայ... ան, երկինք, դո՛ւ զօրացուր թշուառ Հայուն բազուկը և մեղմացո՛ւր անգութ թշնամուն սիրտը... գթութիւն, գթութիւն, միթէ չսպառեցան կայծակներդ զորս անդադար տարաբախտ Հայաստանի ալեւոր ճակատին թօթափեցիր... քո՛ւ, դար տարաբախտ Հայաստանի ոտքերը Սեբաստիոյ հողոյն վրայ եթէ Լանկիթիմուր իր արիւնտոտ ոտքերը Սեբաստիոյ սեւ գերեզմանը պիտի ըլլայ... օ՛վ դէն, Սեբաստիա Հայաստանի սեւ գերեզմանը պիտի ըլլայ... օ՛վ երկինք, եթէ Հայաստանի համար վերջին կայծակ մը պատրաստեիր ես, զի՛ս զարկ, զիս... Հայեր, զիս ալ ձեր բանակին մէջ առէք, ես ալ սիրտ ու սուր ունիմ, կուգեմ մեռնիլ և արիւնս Հայաստանի երակացը տալ (սուսեցանք վազելու կրկնալ):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՎԱՂՆԱԿ և ՆԱԶԵՆԻԿ

ՆԱԶԵՆԻԿ. — (Յանկարծ դիմաւորելով և գրկելով) Ո՛ն, մեռնիլ կրսես, Վաղենակ...

ՎԱՂՆԱԿ. — Նազենիկ... դո՛ւ իմ գիրկս ես դարձեալ...

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Այո՛, միշտ քու գիրկդ և ալ չի պիտի դատուիմ... ես ալ քեզի հետ պիտի մեռնիմ, քու քաղցր գրկացի մէջ պիտի տամ վերջին շունչս...

ՎԱՂՆԱԿ. — Դու մեռնիս, Նազենիկ, այսպէս գեղեցիկ և երիտասարդ... վա՛յ քեզ, գողտրիկ շուշան, քու վառնադ մէջ խորչակ մը եղաւ քեզի Վաղենակ, քու արեւդ ծածկող սեւ ամպ մը եղաւ իր սերը... այնպէս չէ՛, Նազենիկ... օ՛ն կարծեմ կուլան... վառն գի ջերմ կաթիլներ կզգամ սրտիս վրայ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Այո՛, կուլամ, Վաղենակ, մեր ցաւալի վիճակին վրայ կուլամ... կողբամ Հայր որ երբէք չի վայելեր ընտանեկան սէր և խաղաղութիւն... մինչդեռ այս ժամուս վարդենեաց մէջ մէկու մը գիրկ կը ժպտի, հետեւեալ ժամուն սգալի նոճիկ մը տակ նստած տխուր կորստեան մը վրայ կուլայ... փոթորիկ մը դարձաւ Հայաստան... մէկ կողմէն անողորմ թշնամին իր տուրը և միւս կողմէն անյադ սովը իր տուրը... թեւերը տարածած միշտ մահ

կսպառնան Հայոց... մահ... մահ... և բարերար ձայն մը չը գոչեր — ալ բաւական է. — Վաղենակ, սիրելիս, մենք եւս հոս բանտի մը մէջ ենք, քիչ ատենէն պիտի գան արիւնառու դահիճներ և մեզ խողովակով՝ մեր դիակներովը յաղթութեան կոթողներ պիտի կառուցանեն և մեր արեամբը յաղթութիւն պիտի գրեն Սեբաստիոյ միջին փառակացը վրայ...

ՎԱՂՆԱԿ. — Ա՛ն սոսկալի է այդ... և այն ատեն նախատալից պիտի ըլլան ամուսնոյդ ոսկորները եթէ սուր ի ձեռին չը մեռնի... Նազենիկ, երբ այս գիշեր անկողնոյն մէջ անքուն՝ հայրենիքս, քեզ և զաւակս կը մտածէի, յանկարծ սպառնալից ձայն մը որոտաց ականջիս... — Արի՛ դու ալ զէնք առ և կռուէ ինչպէս որ քու եղբարքդ կը կռուին — յանկարծ սարսափահար ցատկեցի, մոռցայ հորդ և քու պաղատանքդ և զաւկիս ողբը, դուրս նետուեցայ իսկոյն և ի զուր խաւարին մէջ թշնամի փնտռեցի այն ձայնին զոհելու համար:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Եւ չմտածեցիք անգամ մը, որ երբ ամուսինդ և զաւակդ զքեզ չը գտնեն իրենց քով, ի՛նչ սոսկալի ժամ մը պիտի ըլլայ այն...

ՎԱՂՆԱԿ. — Նազենիկ, դու որ այնչափ սիրելի ես ինձի, քու ձայնդ աւելի ազդու էր այն ձայնը... կարծես թէ՛ մորիկ մէջ որ զիս յառաջ մղեց:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վաղենակ, ահա արեւն իր վարդէ ճառագայթները կը սփռէ հորիզոնին վրայ. հիմա Վարդանոյշ արթնցած՝ հայրն ու մայրը կը փնտռէ, երթանք, գութ ունեցիր այն անմեղին վրայ:

ՎԱՂՆԱԿ. — Երկինք, դու ալ նոյնպէս գութ ունեցիր Հայաստանին վրայ... (կը մեկնեն. — Բեռուէն պատերազմի փողեր կը հնչուին):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՆՈՐԱՅՐ, ԶԵՆԻՈՐԲ

ՆՈՐԱՅՐ. — Ահա, պատերազմի պատրաստութեան փողերը կը հնչեն... վա՛յ անոնց՝ որոնց սրտին հրճուանք չազդեր այս փողերուն ձայնը... Եւրախացէք, քաջ զօրականք, պիտի տեսնէք որ քիչ ատենէն Լանկիթիմուր Սեբաստիոյ խրոխտ պարսպացը տակէն ամօթահար պիտի անցնի... պիտի հիանայ բոլոր Ասիա թէ ինչպէս Սեբաստիա Լանկիթիմուրի սպառնացայտ նայուածքին դէմ չը դողաց. — միութեամբ և քաջութեամբ — միութիւնը, միութիւնն է ազգի մը զէնքն ու կեանքը... Հայեր, երկնից երեսը յոյս չի փնտռեց, մեր յոյսը թող ըլլայ մեր սիրտը և մեր սուրը... Ե՛լ, Ե՛լ, Արեւ, այսօր դու հորիզոնը իջած ատենդ՝ կամ Հայաստան քեզի հետ մէկ-տեղ գերեզման պիտի իջնայ և կամ իւր աստղը գիշերային առաջին աստղին հետ պիտի չոզչոզայ, բայց ես տարակոյս չունիմ որ Վերջինը պիտի ըլլայ, այո՛, Հայաստանի աստղը պիտի փայլի:

մինչդեռ ամէն Հայ միաբան զէնք առեր է և զէնքն իր ձեռացը մէջ չը դողար... այո՛, պիտի յաղթանակէ Սեբաստիա... ո՛վ Սեբաստիանէք, դաժնեայ պատերազմներ պատրաստեցէք ձեր զինուորական եղբարցը:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Դո՛ւ ևս, Նորայր, Սեբաստիոյ իշխանը:

ՆՈՐԱՅՐ. — Այո՛... քաջդ պատգամաւոր:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Լանկթիմուր արեւելքէն Սեբաստացւոց անօթարաց՝ որ բոլոր Ասիան նուաճեց, տեսնելով Սեբաստացւոց անօթուտ ընդդիմակալութիւնը կերպնու յերկինս որ եթէ Սեբաստիա անձնատուր ըլլայ, երբէք սուր չի պիտի չողացնէ Հայոց գլխուն վրայ:

ՆՈՐԱՅՐ. — Իսկ եթէ անձնատուր չըլլայ...

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Թէ՛ բոլոր բնակիչները անխնայ սրոյ ճարակ պիտի մասնէ և թէ Սեբաստիան հիմնադրուած պիտի կործանէ...

ՆՈՐԱՅՐ. — Ուրեմն եթէ այդչափ վեհանձն է Լանկթիմուր, թող զէնքով յաղթանակէ, փոխանակ սուտ երդումներով ալք շլացնելու... Սեբաստիոյ համար նախաձեռնար է պարտեալ մեռնիլ քան թէ անձնատուր...

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Մտածէ՛, Նորայր, յետին զոյժուն անօթուտ է... դարձուր ալքդ Հայաստանի աւերակացը վրայ, Սեբաստիայէն աւելի ամրապարկապ քաղաքաց բնակիչներն ալ այդպէս ըրին, բայց իրենք ալ իրենց քաղաքաց փլատակացը տակ թողուցան անշունչ...

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛չ, ո՛չ, Լանկթիմուր չի կործանեց այն քաղաքները, այլ Լանկթիմուրէն զօրաւոր ոգի մը — անմիութիւնը — որ Հայաստանի արեւը մարեց... ո՛վ պատգամաւոր, մի կարծեր որ Հայերը քաջ չեն, եթէ Հայերը իրենց քաջութեանը չափ միութիւն ալ ունենային, Լանկթիմուր չը պիտի համարձակեր իրենց երկրին մէջ ոտք կոխելու անգամ, և այն երկիրն աւերել մտաբերելու:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Իշխան, հիմա Հայութիւնը ողբալու ժամանակ չէ. այլ ազատելու, գիտցիր որ գոռոլ անափառութեան մը կը դռնես Սեբաստիոյ մէջ ազատամտած Հայութեան մէկ մասը... կը դռնես Սեբաստիոյ մէջ ազատամտած Հայութեան մէկ մասը... դու ծերունի մ'ես և մէկ ոտքդ արդէն գերեզման իմաստէ... դու անդին անթիւ Հայեր կան զորս դու անխոհեմութեամբ կորստեան վիճի մը եզրը կը թողուս:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛վ պատգամաւոր, այնչափ տգէտ չէ Նորայր որ իր ազդը մասնէ, վստահելով Լանկթիմուրի մը երդմանը, որ ո՛չ խիղճ ունի և ո՛չ ալ գութ... գնա՛ ըսէ՛ ինքնակալիդ որ Սեբաստիա պատրաստ է իր ծարաւը յազեցնելու... եթէ այդչափ հզօր է ինքը, ի՞նչ փառք կանկալէ Սեբաստիան կործանելով:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Հարկ է որ տկարը խոնարհի հօրքին:

ՆՈՐԱՅՐ. — Եւ վատ է այն որ սուր ունի և ինքզինքը չը պաշտպաներ փառասէրի մը անիրաւ պահանջմանց դէմ, չը մեռնիր անարգ գերի ըլլալու համար:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Բայց գիտցիր որ եթէ աշխարհակալ Լանկթիմուր իր ոտքերը Սեբաստիոյ հողոյն վրայ դնէ, քար քարի վրայ չի պիտի թողու:

ՆՈՐԱՅՐ. — Այլ աւերակները սեւի տեղ կարծիրով կը ներկուին:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Հայկական լուսն մ'անգամ չի պիտի թողու:

ՆՈՐԱՅՐ. — Իսկ Հայոց դիակները չեն կարծիր:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Քանի որ մեռնիլ կը փափաքէք, ապիւրախտ Հայեր, ուրեմն մահուան պատրաստուեցէ՛ք... քիչ տունէն պիտի տեսնէք որ յաղթական Լանկթիմուր Սեբաստիոյ կործանեալ պարսպացը վրայէն իր վրէժխնդիր սուրը տարածած մահ կսպառնայ...:

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛վ պատգամաւոր, գիտցիր որ Սեբաստացիք երբէք անձնատուր չեն ըլլար, եթէ մէկ անձ մ'ալ մնայ... կը մեռնին վատ յապրելու համար:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — Այո՛, պատերազմ... կեցցէ՛ Հայաստան:

ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐ. — Մի խրոխտաք այդպէս, Սեբաստացիք, քիչ տունէն պիտի վայելէք... (սպառնալից կը հեռանայ):

ՆՈՐԱՅՐ. — Կը տեսնէք, քաջ Հայեր, որ Պարսկաստան և Ասորէստան նուաճող սոսկալի բանակը ձեր մահատարալի նետերէն զարհուրած՝ դեսպան կը դրկէ որ անձնատուր ըլլաք... քաջալերուեցէք, Հայեր, եթէ յաղթեցէք, Սեբաստիա Հայաստանի երկրորդ խանձարուրքը պիտի ըլլայ, և Հայաստան դարձեալ իր կիսակործան աւերակացը մէջէն աներկիւղ իր գոռոլ գլուխը պիտի բարձրացնէ... ուրեմն կեցցէ՛ն Հայք և կեցցէ՛ Հայաստան...:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — Կեցցէ՛ն Հայք և կեցցէ՛ Հայաստան... (յանկարծ աղմուկ մը կեցնէ):

ՆՈՐԱՅՐ. — Ի՞նչ ձայներ են ասոնք... (ժողովուրդը սարսափած խորհն կը վազէ) Ի՞նչ պատահեցաւ... ինչո՞ւ սարսափաւոր կը փախչէք:

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ. — Մասնութիւն... մասնութիւն... Լանկթիմուր Սեբաստիան կոխեց:

ՆՈՐԱՅՐ. — Սոսկալի հարուած... (ղողղոցուն նուաղելու կրկն, բայց յանկարծ կտրափի) Օ՛ն անդր... քաջ զօրականք, դեռ սուրերնիս չէ փչրած ձեռքերնուս մէջ... հապ ո՛ն, մեղքեցէք և մեռնինք դարձեալ գոչելով, կեցցէ՛ Հայաստան...:

ԶՕՐԱԿԱՆՔ. — Կեցցէ՛ Հայաստան. (սուսեցանք կը սրանան):

ԶԱՅՆԵՐ. — (Դրսն) Կեցցէ՛ Լանկթիմուր:

Տ Ե Ս Ի Լ Զ.

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ, ԶԻՆԻՈՐՔ, յետոյ ԶԱՐՄԱԶՆ

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Բալ զօրականք, ահա ձեզի արեան ասպարէզ մը ... կատաղի վագրերու նման յառաջ նետուեցէք, ահա նոր գլուխներ ձեր սուրբրուն կապանեն. երբէք մի՛ գթաք, զարկէք, միշտ զարկէք, ձեր այսօրուան զօրանքը թող այս ըլլայ, եթէ յոգնելով ծարաւիք, ծարաւնիդ յագեցնելու համար զոնք նուդ արիւնը խմեցէ՛ք ... ինչուան երեկոյ ձեզի ժամանակ կուտամ. եթէ երեկոյին Հայ մը տեսնեմ, վայ ձեզի ... եթէ գտնեմ ձեր մէջէն մէկը՝ որուն օրէն արիւն չը կաթնը, վայ անոր ... հապ օ՛ն յասպարէզ, կրակ՝ կայծակ՝ վայ և մահ թափեցէք Հայոց գլխուն ... (զօրեքը սուսեամբէկ կը վազեն) :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ և ԶՕՐՔ. — ('Իսկն) Կեցցէ՛ Լանկթիմուր, կործանի՛ Հայաստան. (սեսաւանը կուգան) :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Կեցցես, արեդ զօրավա՛ր Թաթարաց, դու որ միշտ ինքնակալիդ կամակատար գտնուեցար, դու որ քու քաջութիւններովդ Լանկթիմուրի ճակտին փառաց դափնիներն առեցուցիր :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Բալը ինքնակալ, եթէ քաջութիւն գործեց Զարմազան, տիեզերաստ Լանկթիմուրի անուամբը գործեց, անոր նուիրած սրովը թշնամին դողացուց և անոր ճաճանչաւոր արեւուն մէկ ճառագայթովը ինքը կեանք վայելեց ... երանի կուտամ ձեզ, Թաթարք, որ Լանկթիմուրի նման թագաւոր մը ունեցաք, որ իրեն և ձեր անունը բոլոր ազգաց սրտերուն խորերը սոսկումով տպաւորեց, որ իրենց և ձեր զօրութիւնը մեծամեծ աշխարհաց փլատակացը վրայ արեան հեղեղներով յիշատակեց, զորս ժամանակին երկաթեայ ձեռքերը չի պիտի կարենան ջնջել, ահա, աստեղազարդ երկինք անգամ նախանձելով ձեր ինքնակալին կրած թագին վրայ, կը սգայ, որուն չողջողուն ակունքն իր յաղթահարած ազգերուն աստղերն են զոր ետքը յափշտակեց քաջութեամբ :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Բալդ Զարմազան, կը լսեմ այս ողբաձայն հեծեճանքները, այս ալ Հայաստանի վերջին հառաչանքն է, և դարձեալ Լանկթիմուրի տիեզերակալ ձեռքն է որ անոր արեւը կը ծածկէ :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Ո՛վ խեղճ Սեբաստացիք, ինչո՞ւ այդպէս ողբերով երկնից կամարը կը թնդացնէք, դուք որ քիչ մը յառաջ կը խրոխտայիք Լանկթիմուրի մը դէմ ... դուք որ պարսպաց ետեւէն նախատինք կը թափէիք ... ո՛վ կատաղութեանս, Լանկթիմուրը նախատե՛լ ... :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Արիւն ... արիւն թող թափուի և Լանկթիմուրի ու բոլոր Թաթարաց վրէժխնդրութեան ոգին թող ար-

եամբ յագենայ. տեսնեն թէ միայն վայրկեան մը կրնան Լանկթիմուրի դէմ խրոխտալ, գիտնան թէ քանի որ Լանկթիմուր աշխարհի վրայ կը շնչէ, բոլոր Թագաւորաց դահերուն մէկ ոտքն անդունդի մը վրայ կը նայի ... մի՛ պարծենաք ձեր փառքին վրայ, ո՛վ թագաւորք, վասն զի քանի որ ողջ եմ ես, այդ գահը ձեր դագաղը պիտի ըլլայ, մի խրոխտաք, վասն զի պիտի տեսնէք որ ձեր աստղ կարծած բախտը ասուպ մ'է եղբր որ պիտի սահի՛ խաւարի ... ինչպէս որ շատերուն հանդիսատես եղայ և հրճուեցայ ... ողբա՛ և դու ալ Սեբաստիա, որ իմ սիրտս խայտայ ... լա՛ց որ իմ սիրտս զովանայ ... վասն զի քու կատաղութենէդ վեր յանդգնեցար ... քաջդ Զարմազան, ինչ կընէ Հայոց ուրացեալ գունդը ...

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Բալքին դռներուն հսկողութիւն կընէ, քաջը ինքնակալ :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Բեզդի կը պատուիրեմ որ երբէք չը վտահիս այն մարդոց, վասն զի այն որ իր բնիկ ազգը կը մատնէ, անշուշտ օտար ազգ մ'ալ կը մատնէ ... թող բոլորն ալ ջարդուին և դու գնա՛ մինակ իրենց զօրապետը շղթայակապ հոս բեր ... կրկին պատուիրէ զօրաց որ յաջողին առանց վէրք մը տալու Սեբաստիոյ իշխանը ձերբակալ ընելով ինծի բերել ... :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Կը հնաղանդիմ, Վեհափառ տէր :

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ (միմակ), ԹԻԿՆԱՊԱԶՔ

Ահա կեկտին դիակաց բլուրներ ձեւանալ և արեան գետեր մռնչմամբ սահիլ ... Լանկթիմուր, ալ բաւական արիւն թափեցիր, բոլոր աշխարհ արեան ջրհեղեղ մը դարձաւ ... բայց դեռ սրտիս խորը այնպիսի կրակ մը կը վառի՝ կը բորբոքի զոր այսչափ արիւն չը կրցան մարել ... փառասիրութիւնը — քալէ, դեռ քալէ — կը մրմռայ ականջիս և ոտքերուս տակ արիւնաներկ ծաղիկներ՝ թագեր սիրելով՝ կը ցցունէ ինծի աշխարհիս ծայրը ոսկեղէն լերան մը դագաթը տիեզերակալ գահ մը, և սիրտս թեւաւորեալ արեան ծովերու վրայէն սահելով կուգէ թռչել հոն, հոն՝ ուր դեռ չէ կոխած մահկանացուի ոտքը ... և այն ատեն երկինք և երկիր պիտի հիւսնան երբ Լանկթիմուր իր ձեռքը այդ գահուն վրայ դնէ ... իր կեանքը այն ատեն փառաց արեւ մը պիտի ըլլայ և իր դափնեզարդ ճակատը միայն մահուան առջեւ պիտի խոնարհի ... անխեղալ գերեզման, որ գեղեցիկ երազի մը արթնութեան նման թագակիրը կը սառեցնէ ... մի մօտենար ինծի, ո՛վ մահ, մինչեւ որ ես այս փառաց կատարը բարձրանամ և այն ատեն իմ անհուն դահերուս արեամբը կշտացիր :

Տ Ե Ս Ի Լ Ը.

ՆՈՅՆՔ, ՎԱՁԵ, ԶԱՐՄԱԶԱՆ

ՎԱՁԵ. — Ո՛վ մեծդ ինքնակալ, այս երկաթէ շղթաներն են ուրեմն իմ վարձքս, ասո՞նք են իմ դափնիներս:

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ի՞նչ քեզ կուզես, զօրապետ, կը կարծես թէ առկէց աւելի վարձքի մը արժանի ըլլայ մատնիչ մը, կը կարծես թէ այնչափ անմիտ ըլլայ Լանկթիմուր որ մատնիչ մը վարձատրէ ... ո՛չ, ո՛չ, Լանկթիմուր երբէք վատաբար և անիրաւ չը գործեր:

ՎԱՁԵ. — Եւ ինչո՞ւ վարձք խոստանալով, իր երդմանը դէմ գործեց:

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ո՛չ ... բնաւ Լանկթիմուր իր ըրած երդումն ալ չը դրժեր ... այո՛, քիչ վարձք խոստացայ այլ աւելի արժան համարեցի երկաթէ շղթաներով վարձատրել մատնութիւնդ, ապահով ըլլալով որ բոլոր աշխարհ այս դատապարտութեան իրաւունք պիտի տայ:

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Այո՛ և մինչեւ անգամ մահու արժանի է այն որ իր շահուն իր եղբարքը կը մատնէ վատաբար:

ՎԱՁԵ. — Այդպէս չէ, քաջ զօրապետ, լաւ գիտէի որ մեծն Լանկթիմուր պիտի կործանէ Սեբաստիան, ես ալ փոխանակ զուր տեղը իր սրոյն ձարակ ըլլալու, նախամեծար համարեցի փութացնել կործանումն և ասով ազատել կեանքս:

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ուրեմն, վա՛յ քեզի, որ կեանքդ հայրենիքէդ աւելի կը սիրես ... Ի՛նչ ես դու աշխարհիս վրայ, հրէշ մը, որուն սրտին խորերը մարեր է հայրենասիրութեան կայծը ... նախապէս քեզի որ սուր կը կրես ձեռքիդ մէջ և չես ուզեր զայն ի սէր հայրենեաց չարժել ... ուրեմն ի՞նչպէս հանգիստ պիտի ըլլայիր դու երբ վարձատրէի զքեզ, մինչդեռ բոլորտիքդ ընտրաւ որ արեւակցացդ դիակները դիզուեր են ... Ի՛նչպէս քու կեանքդ չի պիտի խռովեր եղբարքդ հեծեծանքներէն և առ քեզ ուղղած անէծքներէն, մինչդեռ դու անոնց կորուստը պատճառեցիր վատաբար. — ա՛հ, այսչափ ազգեր նուաճեցի ես և չը տեսայ Հայէն ուրիշ աղգ մը՝ որուն մէջ գտնուին ուրացող մատնիչներ ... դուք շուտ կը կործանիք Հայեր, մինչդեռ այսպէս անմիաբան էք:

ՎԱՁԵ. — Ո՛վ մեծդ ինքնակալ, եթէ մատնեցի հայրենիքս,

քու փառքդ աւելցուցի, քու վրէժխնդրութիւնդ յագեցուցի ... ուրեմն ի՞նչպէս արժան կը համարիս նախատանօք վարձատրել զիս, ես որ քու յաղթութիւնդ հայրենեաց փրկութեանէն աւելի նախամեծար համարեցի ... վա՛յ քեզ, Վահէ՛, որ ինչ որ ալ գործես, բաղդը խոժոռ կը նայի քեզ:

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ո՛վ ուրացող, երբէք Լանկթիմուրէն հատուցում մի յուսար, թէպէտ և քաջն Զարմազանի ըսածին պէս մահուան կը դատապարտէր քեզ իրաւունքը, սակայն ես կը ներեմ քեզի ... կը շնորհեմ կեանքդ, վասն զի վրէժխնդրութեանցս գործիքը եղար դու:

ՎԱՁԵ. — Ո՛հ, գոնէ հրաման ըրէ որ այս շղթաները քակուին:

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Երբէք ... այդպէս շղթայակապ թափառէ գործած աւերակներուդ վրայ, քանի որ եղբարքդ դիակները չըղթաներուդ շառաչիւնը լսեն, նախապէս կարդան քեզ իրենց գերեզմաններուն խորերէն ... թափառէ եղբարքդ արեամբը կարմրած դաշտերուն վրայ, մինչեւ որ գտնես քու գերեզմանդ ալ ... մի՛ ըսէք, ազգեր, թէ անիրաւ է Լանկթիմուր, այո՛ անգութ է, բայց կը ճանչնայ իրաւունքը. (կը մեկնի. — միւսներն ալ ետեկն):

Տ Ե Ս Ի Լ Թ.

ՎԱՁԵ (առանձին)

Ի՛նչ ըրի ես ... ահա այս շղթաներն են եղեր մատնութեանս վարձքը և կամ յաւիտենական նախապիտանքս ... ես որ փառաց դափնիներ կերելակայէի, Լանկթիմուր նախատանաց փուշերով պըսակեց ձակատս ... ո՛հ, ո՛ւր փախչիմ հայրենեաց արիւնշուայ ծոցէն ... ուր որ ալ երթամ կայծակը՝ գլխուս վերել, անդունդը՝ ոտիցս ներքեւ և դիմացս՝ միշտ Հայաստանի սպառնալից նայուածքը ... դադրեցէ՛ք, աղէկուուր ձայներ, ո՛հ, միթէ զի՞ս կանխէք, զիս, Հայրենեաց դահիճա ... կարծես թէ Սեբաստիոյ պարիսպները վրաս պիտի վլին՝ անխնայ ջախջախելու համար զիս ... ա՛հ, ո՛վ պիտի քակէ այս շղթաները որ ազատ փախչիմ ... — ո՛չ ո՛ք — ամէնքն ալ կը նախատեն զիս ... ուրեմն բնաւ չի պիտի քապուին այս շղթաները մինչեւ որ գլուխս չը ջախջախեն ... ո՛վ անխեղ զիշեր, ինչո՞ւ սրտիս խորն արհաւիրք չը թափեցիր երբ մթութեանդ տակ կը խորհէի այս վատ մատնութիւնը ... ահ, անէ՛ծք ... վրէ՛ժ ... կը մռնչեն ականջիս, երկինք և երկիր, և դժոխք ծափ

զարնելով զիս ծաղր կընեն ... խնդա՛, ո՛վ սանդարամետ, որ
վաչէն քու ծուղակի գլորեցիր ... խնդա՛ որ քու յաղթութեանդ
սուրն ըրիր զիս:

Տ Ե Ս Ի Լ Ժ.

ՎԱԶԷ ԵՆ ՆԵՐՍԷՆ

ՆԵՐՍԷՆ. — (Իրսեն) Օգնութիւն ... օգնութիւն ...

ՎԱԶԷ. — (Սարսափած) Ո՛վ երկինք... ի՞նչ կը լսեմ ...
հօրս ձայնն է, կարծեմ կը խողխողեն զինքը ...

ՆԵՐՍԷՆ. — (Իրսեն) Ա՛հ ... (վիրաւորեալ տեսարանը կուգայ)
սիրտս ... զարնուեցայ առանց զարնելու ...:

ՎԱԶԷ. — Այո՛, հայրս է ... ո՛հ, արիւնը սրտէն կը վաղէ...
ո՛ւր փախչիմ, բացուեցէք, անդուդք, և զիս ձեր խորութեանը և
խաւարին մէջ ծածկեցէք ...

ՆԵՐՍԷՆ. — (Զայն տեսնելով զարմացմամբ) Ի՛նչ կը տեսնեմ...
Վաչէ հոս, չղթայակապ ... միթէ արդար երկինք չղթայեր են
զինքը ... ո՛հ, հեռացիր, ինչո՞ւ կուգաս վերջին վայրկեանս խը-
ռովելու, անօրէն զաւակ ...:

ՎԱԶԷ. — Ա՛հ, կը սարսափեցնես, հայր իմ, այդպէս ակնապիշ
մի նայիր աչացս մէջ ... ծածկէ՛, ծածկէ՛ արիւնահոս վէրքդ:

ՆԵՐՍԷՆ. — Ա՛ն, ալեւոր հօրդ արիւնն ալ ա՛ն և կշտացիր,
վատ մատնիչ:

ՎԱԶԷ. — Ո՛հ, գթութիւն, հայր իմ, գթութիւն ...

ՆԵՐՍԷՆ. — Ո՛չ, ո՛չ, քեզի համար չկայ գթութիւն, այլ...

ՎԱԶԷ. — (Ի ծուր պաղատանով) Հայր իմ ...

ՆԵՐՍԷՆ. — Անէ՛ծք ... անէ՛ծք ... (բաւալցւոր կիյնայ եւ
կը մեռնի):

ՎԱԶԷ. — (Սարսափած) Ա՛հ ... (վարագոյրը կիջնէ):

(Վերջ Բ. Արարուածին)

ԱՐԱՐՈՒԱԾ Գ.

Ս Ե Ի Շ Ո Ղ Ե Ր

Սեւ Հողեր դաշար. — Աստիճանովն ցուած դիակներ. — Արեւը դեռ
նոր հորիզոնէն վեր կը բարձրանայ:

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ԵՐԱՆՆԱԿ (վարագոյրը բացուած ասեմ առանձին՝ ներարձակ՝
գաւկից դիական փոխ ծնւագործ կուլայ, յետոյ կելնէ):

Գնա՛ց արտասուած թեւերով սեւ գիշերը, և հա՛ս արեւը
զարհուրած կսկսի իր լոյսը Հայոց արիւնջուայ աւերակացը վրայ
սփռել ... ամեն տեղ սգապատ լռութիւն մը կը տիրէ և միայն
մերթ ընդ մերթ խղճուկ հառաչանքներ սեւ նոճիներուն մէջէն
սահելով այս լռութիւնը կը վրդովեն ... կը նիրհէ հա՛ս Հայաստան
չնչասպառ փլատակաց տակ և յուսահատ կարտառուէ ... (առ
դիակն) խեղճ որդեակ, եթէ դու ալ կենդանի եղած ըլլայիր, քու
կեանքդ միայն հայրենացդ աղեկտուր վրձակին վրայ սոսկալով
պիտի մաշէր ... դու ալ ամօթահար պիտի զարհուրէիր, երբ տես-
նէիր որ համայն Հայերը կանիժեն քու հայրդ, հայրդ՝ որ Հայաս-
տանի գերեզմանը փորեց՝ հայրդ որ զքեզ այսպէս սառած սեւ
հողերու վրայ տարածեց ... երկինք այնպէս վճռեւ էր որ դեռ
մօրդ մէկ ժպիտ մը չը ցցուցած՝ անիծեալ հայրդ այսպէս զքեզ գե-
րեզման գլորէ ... ուրեմն դու ալ անիծէ՛ այն որ հայրդ և միան-
գամայն դահիճդ եղաւ:

Տ Ե Ս Ի Լ Բ.

ԵՐԱՆՆԱԿ ԵՆ ՎԱԶԷ

ՎԱԶԷ. — (Յնորած գալով) Ո՛հ, դարձեալ այս Սեւ Հողերը...
թող զիս, թող զիս, անողք ստուեր, թող որ վայրկեան մը ա-
զատ ըլլամ սպառնալից նայուածքէդ, թող որ քիչ մը հանգչիմ...
այլ դու մտիկ չես ընեմ, արիւնոտ ձերմակ մաղբրդ ճակտիդ վրայ
ցցած զիս խոխողել կսպառնաս ... ո՛հ, մի սրսկեր ճակտիս՝ վեր-
քերէդ հոռոզ արիւնը ... ա՛հ, կը սարսափիմ ես քեզնէ ... (զար-
հուրած վազելու ասեմ Երանեակի կը դաչի. սարսափած) Երանեակ...
զաւակս ... ա՛հ ... (ձեռներովը աչերը կը ծածկէ):

ԵՐԱՆԵԱԿ. — (Նոյնպէս սառսափած ոսփի ելնելով) Վաչէ՛... հեռացիր ասկէ, դահիճ, մի վրդովիր թշուառ մօր մը խղճալի օր հասը... մի մօտենար զաւկիդ դիակին քով, որուն դալկահար շրթաց վրայ անէծք կը փայտատակեն:

ՎԱՉԷ. — Դարձեալ անէծք... անշունջ դիակներն անգամ կանիծեն զիս... ո՛հ, զաւակս... դու գոնէ մի անիծեր հայրդ, դու գոնէ գթա իր վրայ, վասն զի որչափ մեղապարտ ըլլայ, դարձեալ քու հայրդ է:

ԵՐԱՆԵԱԿ. — Սոսկա՛ն զքեզ հայր կոչելու, մատնիչ... փախի՛ր հայրենեացդ արիւնհոտ ծոցէն... ասա Հայաստանի հառաջանքները, երկնից երեսը թանձրացած այս սեւ ամպերը կայծակներ կսպառնան արիւնոտ ճակտիդ... երբ չլթաներդ կը շառաչեն, դժոխք ծափ դարնելով կը խայտան և երախարաց երկնից մէկ ակնարկին կսպասեն որ իսկոյն լափեն զքեզ... փախի՛ր... :

ՎԱՉԷ. — Ո՛ւր փախի՛մ... ազատ չեմ ես, մերկէ մղուած սեւ ամպ մ'եմ, հոն կառաջնորդեն զիս քայլերս ուր որ կը մղէ Հայաստանի վրէժխնդիր ստուերը... եթէ անդունդներու յատակն ալ գահավիժեմ, դարձեալ ետեւէս պիտի գայ և անէծք պիտի գոռայ ականջիս... ո՛հ, ո՛ւր ապաստանիմ... անմեղ զաւկի մը գիրկըն ունէի մինակ ապաստանարան, նա ալ դալկահար տարածուեր է... և եթէ կենդանի ըլլար, անշուշտ նա ալ նախատանօք զիս իր գրկէն ետ պիտի մղէր, նա ալ զիս իրեն հայր չի պիտի ընդուներ... վասն զի հայրենադրուժ մ'եմ ես:

ԵՐԱՆԵԱԿ. — Վաչէ՛, երբէք աշխարհի վրայ ապաստանարան մի փնտռեր, ուր որ ալ երթաս միշտ աչացդ առջեւէն պիտի սահին եղբարցդ թափած արեան հեղեղները, միայն դժոխք զքեզ կընդունի՝ ուր յաւիտենական տառապանք կսպասեն քեզ փոխառացաւ բոլորովին կարմիր Հայաստանի յուսոյ լուսասպառ աստղը... ծնունդդ դժոխոց, չմտածեցիր անգամ մը թէ ի՞նչ կը գործես... միտքդ չը բերիր մէկ մը Վասակն ու Մերութանը, որոնց մէկուն ճակատը փոխանակ թագի՝ որդերով պսակեցաւ և միւսին ճակատը՝ հրաչէկ չամփուրով... եղժէկ ինծի որ անօրէնի մը... մատնիչի մը կինն ըլլալու բախտը և նախատինքն ունեցայ... :

ՎԱՉԷ. — Երանեա՛կ... ալ հերիք նախատես զիս... եթէ կը տեսնես որ ձեռքերս չլթայակապ են՝ գիտցիր որ այս չլթանե-

րըն ալ դեռ կրնան զայրոյթս և վրէժս յագեցնել, եթէ գիտնամ որ երկինք վրաս պիտի փլին, դարձեալ կը հարուածեմ զքեզ, մինչեւ որ քեզ ալ հոգեսպառ այս Սեւ Հողերուն վրայ տարածեմ... ալ չեմ սոսկար մարդասպանութենէ, քանի որ դժոխոց դատապարտեալ թշուառական մ'եմ արդէն... դողա՛, դողա՛ ինձմէ, Հայաստանի ժանտախտն եմ ես, Հայոց աշխարհին խորշակն եմ ես և դեռ կրնամ կենաց ծաղիկներ խամբեցնել... Երանեա՛կ, արդէն ես տիւ և գիշեր անքուն կը տանջուիմ և դու որ իմ կինս ես, զիս մխիթարելու տեղ ամենէն աւելի դու կը նախատես զիս:

ԵՐԱՆԵԱԿ. — Այո՛, ամենէն աւելի ես պէտք է որ նախատեմ և անիծեմ զքեզ, վասն զի տիւ և գիշեր աւերակաց մէջ հեծող բու մը բրիբ զիս... թափէ վերջին սոլառնալիքդ ալ իմ վրաս և զաւկիս հետ զիս ալ խողխողէ... օ՛հ, իմ արիւնս ալ խմէ եթէ այսչափ արիւն չը կրցան քու դժոխային սիրտդ զովացնել... Բայց դողա՛ յերկնից, ժանտախդ Հայաստանի, վասն զի օր մը պիտի ելնես գերեզմանէդ և ոճրագործութեանցդ հաշիւը պիտի տաս Ամենակալին գահոյիցն առջեւ... այն գարրիչլեան փողին գոչիւնը այս արեան հեղեղներուն մոռնիւնէն աւելի սոսկալի պիտի ըլլայ... նախատինք և անէծք քեզի... :

ՎԱՉԷ. — Երանեա՛կ... կը զայրացնես զիս, պիտի լռե՛ս, ապա թէ ոչ... :

ԵՐԱՆԵԱԿ. — Չէ՛, չեմ վախնար քու սպառնալիքէդ և կը կրկնեմ դարձեալ — նախատինք և անէծք քեզի:

ՎԱՉԷ. — Ա՛հ, ալ չեմ կրնար կնոջ մը նախատանացն հանդուրժել. (եղբայրներով կնոջը վրայ կը յարձակի կասաղաբար. — լանկարծ երկնէն կայծակ մը սրանալով վրան քաւալքոր կ'զգեսնէ զայն) երկնային վրէժխնդրութիւն... :

ԵՐԱՆԵԱԿ. — (Սառսափած) Աստուած իմ... չըլլայ որ երկինք զիս ալ կայծակահար ընեն մատնիչի մը կինն ըլլալու... փախի՛մ... դողալով կը ճեռանայ. — պատկեր փոխուելով դժոխք կը ներկայանայ — ուսկից սեւ ոգիներ կ'ելնեն եւ Վաչէի դիակը ի դժոխս կը փաշտեն — պատկեր դարձեալ կ'ընեն):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՎԱՂԵՆԱԿ (վիրաւոր)

Հայաստան... քաղցր հայրենիք... իմ արիւնս ալ ընդունէ քու անցկալի գիրկդ... որչափ սիրելի է ինձ այս մահը, երբ կըզ-

Երկի՛նք, գրա՛յ յիս, ար գիս ի ձոց սիրելեաց
Եւ կամ ցցո՛ւր իրենց դամբանն սգալիկեաց,
Եւ բոլ հոն՝ հոն՝ ցամփին արցունեն ու արիւն
Ո՛հ, հոն վերջ ամս կենացս սեւ օրերուն :

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ինչո՞ւ այդպէս աղէկաւ հառաչեցիր, խօսէ՛,
կը սարսափեցնես զիս :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Աւա՛ղ... Թշուառ ենք միշտ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Աղջիկս... աղջիկս... ըսէ՛... միթէ այն ալ մեռա՛ւ...

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Զգիտեմ, բայց եթէ Թշնամուն ձեռքն ինկաւ, ո՛հ, արդեօք արիւնակաթ սուրը տեսած ատեն ինչպէս — մայրիկ, մայրիկ — աղաղակեց, հարցուր Հայաստանի անդուծ երկնքին և տես թէ անոր մահուանն ա, հանդիսատես եղաւ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Ցնորելով) Բայց ահա աղջիկս է որ աւերակաց մէջ արտասուելով կը թափառի... Վարդանոյշ, եկո՛ւր Թշուառ հայրդ եմ ես... ձայնս լսեց... Ժպտելով հոս կը վազէ... գիրկս ինկաւ, ո՛հ, երջանիկ վայրկեան... հիմա կը տեսնեմ զքեզ, որչափ սիրուն ես եղեր, Վարդանոյշ, արշալոյսն անգամ քեզնէ գեղեցիկ չէ... չուշանն անգամ քեզնէ գոգարիկ չէ... զաւակս, քու ժըպիտդ և համարոյնդ կեանքէն ավելի քաղցր կը թուին ինծի:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վաղենակ, սիրաս կտոր կտոր կրնես:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Սթաբելով) Ո՛վ է գիրկս, Նազենիկ դո՛ւ ես, ինչո՞ւ կուլաս:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Կը թողո՞ւս դիս:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Թողու՛մ զքեզ, անկարելի է որ զոյգ մը աղանձներ իրարմէ բաժնուին:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Բայց եթէ անդուծ որսորդը անոնցմէ մէկը զարնէ, միթէ միւսը կրնա՞յ ապրիլ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Մեռնիլ կըսես, Նազենիկ, միթէ չը գիտե՞ս որ անիծեալ է անձնասպանը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վաղենակ, իբր աւերակներու մէջ բու մը կուլ զես թողուլ դիս միայնակ և տխուր:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ո՛հ, որչափ կը սիրես դիս, Նազենիկ, ուրեմն վերցուր դիս գերեզմանին եզերքէն և քու գիրկդ առ, ապրիլ կուլեմ ես քեզի հետ մէկտեղ, բայց միթիթարուինք, Նազենիկ, եթէ Տէրը մեզի երկնից վրայ այսչափ ցաւ քաշել տուաւ, եթէ մեր սիրոյ դուարձագեղ հովիտն արցունքով լեցուց, անշուշտ մեզ հա՛մար յաւիտեանակուն երկինք մը պատրաստած է ուր մշտնջենաւոր բապ՛ս պիտի Ժպտինք, հոն պիտի գտնենք նաեւ մեր սիրելի Վարդանոյշը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մա՛հ, մա՛հ, սիրելի են ինձ քու ճիրաններդ, այս Ժամուս ես ալ մեռնիլ կուլեմ, ինչ կըլլաս, Վաղենակ չըրթունքդ կը կապուանան:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Եւ դեռ բոլորովին չը սառած, համբոյր մը, երկրորդ և վերջին համբոյր, մը:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ո՛ւր կ'երթաս:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — (Երկինքը ցուցնելով) Վարդանոյշ դիս կը կանչէ... երթամ...:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Ե՛ս ալ... (Ղառայն անոր մեջքէն կառնէ):

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ա՛հ, ինչ կընես, Նազենիկ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մէկտեղ երթանք (ինքզինքը զարնելու կըլլայ):

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — (Իրսէն) Մայրիկ... մայրիկ...:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — (Ղառայնը ձեռքէն ձգելով) Ա՛հ... աղջիկս է:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Վարդանոյշ...:

Տ Ե Ս Ի Լ Ե.

ՆՈՅՆԵ ԵՒ ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ

ՆԱԶԵՆԻԿ. — (Խոր վազելով) Հոս եմ, Վարդանոյշ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Մայր իմ, մայր իմ, (գիրկը կիցնայ) Իսկ ո՞ւր է հայրս, միթէ...:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Եկո՛ւր գիրկս, Վարդանոյշ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Ո՛հ, ինչ ցաւալի վիճակի մէջ կը տեսնեմ զքեզ, հայր իմ, (գիրկը կիցնայ լայով):

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Լա՛ց, լա՛ց, Վարդանոյշ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Բայց այս որչափ լացի, ալ ցամքեցաւ արցունքս և արիւն կը հոսին աչքերէս, ալ լալով աչացս լոյսն անգամ նուազեցաւ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Խեղճ աղջիկ, բայց դու ինչպէս ազատեցար այն բիւրաւոր սրերէն:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Վահրամ ազատեց դիս և աւա՛ղ որ ինքն ալ վիրաւորուելով մեռաւ դիս օրհնելով:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մեռա՛ւ... խեղճ Վահրամ:

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Եւ դեռ ցաւ քաշելու համար երկինք չնորհեր ես քու կեանքդ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Հայր իմ, ինչո՞ւ դէմքդ կը սառի, ինչո՞ւ ձայնդ կը մարի:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Վաղենակ...

ՎԱՂԵՆԱԿ. — Ահա մահը սառած ձեռքերը կուրծքիս վրայ կը դնէ... մեռք... բարեաւ... (զառանցելով) ո՛վ է այս տըխուր ծերունին որ դէմս արձանացեր է... ձեռքերը շղթայակալ... զլուխը փշապսակ... սիրտը վիրաւից... և իր դէմքին խորշոմներուն մէջէն արտասուաց հեղեղներ կը թաւալին... ծունր չոքեց... թեւերը բացաւ... դիս իր գիրկը կը կանչէ... Հայաստանս է... ո՛հ... Հայաստանս է... (նետելով կիցնայ կը մեռնի):

ԵՐԿՈՒՅԸ. — (Սուկմամբ) Ա՛հ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մեռա՛ւ:

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Ուրեմն ինչ ընենք, մայր իմ:

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մենք ալ մեռնինք. (զայն կը գրկէ):

ՎԱՐԴԱՆՈՅՇ. — Այս ինչ ոտքի ձայներ են, Թաթարներն, մայր իմ, փախչինք:

Տ Ե Ս Ի Լ Զ.

ՆՈՅՆՔ, ՆՈՐԱՅՐ (եղբայրակապ), ԶԱՐՄԱԶԱՆ, ԶՕՐՔ

ՆԱԶԵՆԻԿ. — (Հայր սեռնելով) Ո՛հ, հայրս է, (անոր վագե-
լով) հայր իմ, ո՛ւր կը տանին զքեզ (կուզե գրկախառնել, բայց
գործերը հրելով թող չեն տա) :

ՆՈՐԱՅՐ. — Նազենիկ, ա՛հ, թողէ՛ք, անգուժ դահիճներ,
որ վայրկեան մը գոնէ գրկեմ աղջիկս, պիտի մեռնիմ :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Այո՛, պիտի գրկես, բայց իր ցուրտ դիակը,
(սուրբ փաշտելով) ի ծուներ, իշխանուհի, Լանկիթիմուրի հրամանը մա՛հ
է, Հայկեան շունչը պիտի սպառի :

Տ Ե Ս Ի Լ Է.

ՆՈՅՆՔ, ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ ԵՒ ԹԻԿՆԱՊԱՀՔ

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Կեցե՛ք...

ՍՄԵՆՔԸ. — Լանկիթիմուր...

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Իմ թող ըլլայ այդ գեղանի Հայուհին...

Թող ապրի :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — (Հօր գիրկը իյնալով) Հայր իմ...

ՆՈՐԱՅՐ. — Ո՛հ... թող իմ գիրկս մեռնի :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ո՛վ նազելի Հայուհիդ, տիեզերակալ ա՛յր
մը կուզես՝ եթէ դատապարտեալ հայր մը :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Հայրս :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Կերդնում որ չնորհեցի իւր կեանքը...

Իմ եղբր :

ԶԱՐՄԱԶԱՆ. — Սերաստիոյ իշխանն է...

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Սերաստիոյ իշխանը... (առ Զարմազան)

Չօրապետ երդում ըրի :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Իրեն հետ կը մեռնիմ :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Ի՞նչ հայրդ կուզես՝ եթէ հայրենիքդ :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Հայրենիքս...

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Քաջ Հայուհի, քեզի թող ըլլան հայրդ ալ

հայրենիքդ ալ, քակէ հօրդ շղթաները իշխանդ Սերաստիոյ, խօսք
մը զքեզ ազատեց, Հայուհի մը սիրտս շարժեց :

ՆՈՐԱՅՐ. — (Գրկելով) Աղջիկս, (Նազենիկ եղբայրներ կը փակէ) :

ԼԱՆԿԹԻՄՈՒՐ. — Զօրականք, ալ թող դադրին հարուածնե-
րը, հեռանանք Հայաստանէն, Հայ աղջիկ, մի անիծեր Լանկիթիմուրը
որ հայրենիքդ հարուածեց, յիշէ միշտ զինքը որ գթաց քեզի, մը-
նաս բարեալ. (կը մեկնին Թաքարները) :

ՆՈՐԱՅՐ. — Եւ ես՝ գերեզմաններու և փլատակա՞ց պիտի տրեմ :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Կը բաւէ որ շղթայ չունինք, հայր իմ, ազատ ենք :

ՆՈՐԱՅՐ. — Այլ չը մնաց Հայ մը :

ՆԱԶԵՆԻԿ. — Մենք Հայ ենք : (Վարագոյրը կիջնէ) :

(Վերջ Գ. Արարուածին)

Վ Ե Ր Զ Ա Ր Ա Ն

Գիշեր. — Լուսին. — Սևեռակ վայր մ'է. — Ասդին անդին շիրմներ. —
Հայաստան եղբայրակապ եւ փեպսակ գլուխը կուրծքին ծած յուսանա
նսած է. — Թշուառութիւնը մէկ ձեռքը սեւ դրօք մը միւս ձեռքը տալաւ
մը Հայաստանի գլխուն վրէժ. կանգնած է. — Գահ :

Տ Ե Ս Ի Լ Ա.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Վերջապէս թշուառութեան սեւ դրօշը
քու վրադ ալ ծածանեցաւ, Հայաստան, ուրեմն այսուհետեւ դիր
գլուխդ փոխանակ թաղիդ՝ այս փշեայ պսակը. և չքեղ ծիրանոյդ
տեղ՝ այսպէս ցնցոտիներ հագիր, ո՛ն, արթնցիր և լաց թշուառու-
թիւնը քու չորս կողմը արցունք և սուգ՝ անէծք և մահ սպիռեց
և ոտքերուդ տակ սեւ սեւ գերեզմաններ փորեց, ե՛լ, կանգնէ,
չորս կողմդ նայէ և ալ չի պիտի տեսնես գեղազուարճ դաշտերդ,
այլ արեւոյ համատարած ծով մը՝ որուն մէջ կը լողան կիսաշունչ
դիակներ, չըմնաց ծաղիկ մը որ արցունքով չը թրջի. չըմնաց ալիք
մը որ արեամբ չը պղտորի, անգամ մ'ալ դարձուր աչքդ յերկինս
տես աստղդ իւղասպառ կանթիդ նման կը պլպլայ և մօտ է խա-
ւարելու, այո՛, ահա կը խաւարի Հայաստանի պերճ բախտը :

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — (Յուսանալու ցատկելով) Ա՛լ հեռացիր քովէս,
անգուժ ոգիդ թշուառութեան, դու խեղճ Հայաստանը չղթայա-
կապ գտար և կը ծաղրես, ա՛հ, շանթեր թօթափեն այն Հայերուն
գլխուն որոնք իրենց հայրենիքը չղթայեցին այսպէս, և թշուա-
ռութիւնը եկաւ իր սեւ դրօշը կանգնեց գլխուս վերեւ և փուշե-
րով պսակեց սլեւոր ճակատս, ալ բաւական է, ճիւղադ անողորմ,
ալ բաւական Հայաստանի արիւնը թափեցիր, ե՛րբ պիտի փչի այդ
անխնայ տապալը :

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Քու կուրծքիդ վրայ միայն պիտի փչի,
մի՛ նախատեր դիս, երկնից արդարադատ բազուկն եմ ես, ուր որ
չկայ լոյս և ոգի՝ հոն է թշուառութիւնը, ինչո՞ւ կործանեցաւ Արա-
րատեան գահը — վասն զի Հաւը տգէտ էր, վասն զի Հայաստան
մարած սրտերու մեղաւորն էր. վասն զի իր վերջին թագաւորը
կրօնամոլ, անարգ և օտար էր, լեռները ողբացին, գետերն ար-
տասուեցին, մինչդեռ Լեւոն Զ. Կապան բերդին մէջ ապաստանած
էր, բայց վերջապէս ինքն ալ չղթայ կրեց, փոխանակ պատերազմի
դաշտին վրայ ինչպիսի. խո՛ղճ Հայեր, իրենց ընկձկնիք անդունդը
ձեռօքնին կը փորեն. և երբ անդունդին եզրը ըլլային կզգան,
կակտին օգնութիւն աղաղակել, բայց ի զուր, խեղճ Հայ, որ ընդ
երկար կը լռէ, վերջապէս կորոտայ և իր հանած կայծակէն նախ
ինք կը սարսափի :

ամեն տեղ մահ սփռեց Անմիութիւնը, մինչեւ անգամ գերեզմանաց հանգիստը խռովեց, և դու դեռ կը յուսամ, խեղճ Հայաստան: (որոսմուք եւ կայծակ):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — (Սոսկմամբ) Ա՛հ, հուր և կործանում:

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՆՈՅՆՔ ԵՒ ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ. — (Խորխապանք գահն ելնելով) Ողբացէք, Հայեր, ձեր ողբերն իմ յաղթութեան դրուածքն են, և օ՛ն, արտասուածք որմ ծաղկիներէ յաղթական պատկեր հիւսեցէք անմիութեան խորխա ճակտին, յաղթութիւն կրկնեցէք ողբաձայն, ձորք և լերինք Արարտեան, Անմիութիւնն եմ ես, սէր գոչող ձայնը թող մարի, սէր հնչող քնարը թող փչի, սէր տաճող սիրտը թող խորտակի, Անմիութիւնն եմ ես, սարսեցէք անունէս, չիրիմք դիւցազանց, դողա և սոսկա ինձմէ դու ալ, Հայաստան, վասն զի ալ իմ գերիս ես, և դու ալ, Սէր. պարտութեանդ վրայ ամօթահար հեռացիր Հայաստանէն, թող որ ես ալ տիրեմ Հայաստանի, խեղճ Հայեր, չը գիտի՞ք միթէ որ իմ դահս է գերեզման և թագաւորական գաւաղանս է սուր, և հիմա զզջալով կը հեծէք:

Սէր. — Ոգիդ անմիութեան, այո՛, յաղթեցիր ինձ վատ մատնիչներու զէնքերովը որոնք եղբարց՝ որդւոց՝ ծնողաց՝ և նաեւ իւրենց գլուխը թշուառութեան տապաւնին մատուցին, ո՛վ ողբալի ժողովուրդ, արդեօք ե՛րբ պիտի արթննաս և պիտի գիտնաս թէ ի՞նչ երջանկով թիւնդ՝ կեանքդ՝ արեւդ սերն է միայն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Ե. խառնիք. այս է ան Հայաստանի ապագայն, ո՛վ երկինք, դուք գոնէ գթութեան կաթիլ մը ցողեցէք թշուառ ճակտիս վրայ, դուք գոնէ յուսոյ նշող մը սփռեցէք խաւար հորիզոնիս վրայ:

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Դեռ կը յուսամ Հայաստան:

ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Կը մթագնի հորիզոնդ:

Սէր. Մի խորխա աղապէս, Ոգիդ Անմիութեան, անշուշտ դեռ չէ մարած բոլորովին սիրոյ կայծը Հայոց սրտերուն մէջ, պիտի դալ անուշտ ժամանակ մը որ երբ տգիտութեան մռայլը խուսալի, Հայաստան իր թմրած գլուխը բարձրացնելով պիտի սթափի և սպասնալից նայուածքով մը զքեզ դժոխոց ծոցը պիտի գլուխէ, և դարձնալ ես կը գրկեմ ու գգուեմ այն ատեն տառապեալ Հայեր. և իմ մազերովս կը պատեմ իրենց վէրքերը:

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Սէր, կը տեսնեմ այս տապալը, գիտցի՛ր որ խիստ սոսկալի է այն որ իր ձեռքը տապալ և անմիութիւնն ունի:

ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Եւ նաեւ անկարելի է մոռեալը գերեզմանին մէջ կենդանացնել, Սէր. ալ բուսական է, հեռացիր Հայաստանէն ամօթահար, անցիր զարհուրած նոյն արտասուալից դաշտերէն, կարգա՛ Մասիսի ճակատը դրոշմուած սա արեւնագիծ տառերը — Հայաստան պիտի ջնջուի — եւ յետոյ անոր գազաթը և պիտի

տեսնեմ որ սէր ու յաղթանակ նուագող մուսայից մատուներն իրենց տառած աչքերէն կաթած արցունքովը կը հնչեն ոսկի քնարներուն թելերը, և գոռոզն Մասիս իր դէմքը ամպերուն ետեւ ծածկած կը նուաչէ, յետոյ անցիր Հայաստանի կործանեալ պարիսպներէն, ակաբիկ մը ձգէ ետեւդ, և պիտի տեսնես աւերակ՝ լուռ ու տխուր երկիր մը և նոյնպէս սեւ ու անարեւ երկինք մը և երկուքին մէջ տեղը Անմիութեան ստուերը խորխապանք կանգնած:

Սէր. — Սթափեցէք, թշուառ Հայեր, գրկեցէք զիս և դարձալ ես կը վերականգնեմ ձեր աւերակ երկիրը, մնաս բարեաւ Հայաստան, (սխուռ ու յամբալայ կը հեռանայ, առջի պէս խաւար):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Ա՛հ, այս ի՛նչ մահաբոյր խաւար պատեց, հեռացար ինձմէ, քաղցրիկ Սէր, զիս մինակ թողուցիր այս ճիւղաներուն քով՝ որոնց ծոցէն մահ կը բուրէ և որոնց բերնէն դժոխք կը փայթէ, դարձիր, դարձիր, տառապեալ Հայաստանի գիրկը, Հայեր:

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Ա՛լ մի յուսար, Հայաստան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — (Ձեռները գլխուն զարնելով) Աւա՛ղ:

ԱՆՄԻՈՒԹԻՒՆ. — Լացէք, հրեշտակք երկնից, խնդացէք, հրեշք դժոխոց, և դուք ալ երկինք և երկիր, միաձայն կրկնեցէք — Հայաստան պիտի ջնջուի — արցունք թափեցէք, Արարտեան ստոնամանիք:

ԹՇՈՒՍՈՒԹԻՒՆ. — Հայաստան պիտի ջնջուի, (սպառնալից կը հեռանան):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — (Յետին յուսահասութեամբ ծուր իյնալով) Անէ՛ծք, անէ՛ծք. (խաւարումն յուսնի. — աղմուկ. — սուրերներ կամաց կամաց գերեզմաններէն կեղնեն եւ հետեւեալ երգը կերգեն սխուռ ու միակերպ):

Տ Ե Ս Ի Լ Գ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՍՏՈՒԵՐՔ

Ո Ղ Ք Ե Ր Ք Ս Տ ՈՒ Ե Ր Պ Յ

Մի՛նչ ե՛րբ գրուխդ պիտի ծեծես՝

Շղթայակապ այդպէս հեծես,

Հե՛ք Հայաստան իջելարեւ,

Ե՛րբ սոխակը սրգասերեւ

Նոնիներէն շուտ քալով խոյս՝

Պիտի երգէ վարդ՝ արեւոյս:

Եղո՛ւկ քեզի, հե՛ք Հայերեմիդ՝

Որ շուրթով քեզ դափնիդ՝

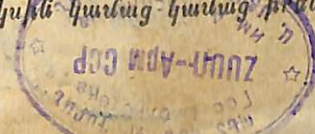
Որդիդ անխիղճ գլխուդ վասուժ

Բոլորեցին սեւ նոն ու փուռ...

Ա՛հ, վե՛րքիցիք քանքեր հայրին

Հայրենադարձ Հայոց հակահին:

(Սուրերները կսկսին կամաց կամաց իրենց գերեզմանը մտնել):

ՀԱՅ ՍՏԱՆ (առաջին)

Օ'ն, գերեզմաննիդ մատք, սառերք դւեցազանց, ձեր ողոր-
բովք չեն քակուիր այս չղթաների, դուք որ կոչկանդեալ էք յա-
ւստենականութեան չղթաներով, հետացէ՛ք ձեր ողորբը միայն
նախնի փառաց յիշատակներ կը զարթուցանեն աւերակաց մէջէն,
խաւար է Հայաստանի ճակատագիրը, ա՛հ, երկինք, վերցուր բը-
լուս վրայէն վրէժխնդրութեանդ հրացայտ սուրը որուն վրայ հա-
յելուց մը պէս ա՛հա միշտ փշապատ գերեզմանս կը նշմարեմ, ա՛հ
այդ սրովդ խորսակէ այս չղթաները և քու բարկութեանդ կայ-
ծակովը արէ՛ ճակտիս փուշերը, դեռ չսպառեցաւ վրէժխնդրու-
թիւնդ, չը տեսար միթէ՛ որչափ արիւն ծծեց այն Սեւ Հոգիքը,
մինչեւ անգամ արեւը զարհուրեցան իր լոյսը սփռելու, դեռ կը
գոռաց ակնաջիւն այն ա՛ռելի ձայնը — Հայաստան պիտի ջնջուի՛ —
դեռ աչացս տռջեւ է Թշուառութեան արեւակաթ տապսըը, (ծուր
գալով) ձայն տուէ՛ք, երկինք, պիտի քակուի՛ն այս չղթաները,
ձայն տուէ՛ք, դեռ չատ պիտի հեծէ՛ Հայաստան . . . :

S E U t L 2.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԷԼ ՅՈՅՍ

ՅՈՅՍ. - Մի՛ յուսանաւոր, Հայաստան, դեռ կրնան խոր-
տակիլ այդ շղթայները, դեռ աստղ մը ունիս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Ահ, օրհնեալ ըլլան երկինք, բայց ո՞վ ես
դու, չըլլայ որ մահուան հրեշտակն ըլլաս:

ՅՈՅՍ. — Յոյսն եմ ես, որ գերեզմանին ցուրտ դրանն առջև իսկ՝ թագին և դադաղին երեսին կր ժպտիմ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Եւ ի՞նչ կը բերես ինձ, թա՞ղ, թէ՛ դադաղ :

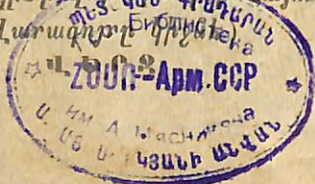
ՅՈՅՍ. — Թ՛ագ, եթէ Հայը սիրէ եղբայրը, Հայաստան պիտի վերականգնի, (Հայաստան ուրախութեան շարժում մը կրնէ): Հայաստան չի պիտի վշտագնի, այլ պիտի ժպտի (գլխուն փեշայ պըսկը կը ննեկ): Հայաստան գերի չէ, ալ ազատ պիտի ըլլայ (ծըլքաները կը փակէ), օտարութիւնը Հայուն գլուխն հարուածող լախտըն է, անմիութիւնը Հայաստանի ժանտախտն է, սէնն ու լոյսը Հայոց դրախտն է, և քիչ ատենէն երկնից երեսը նոր աստղ մը պիտի ցոլայ՝ այն ալ Հայաստանի բախտն է, (յանկարձ փայտը լոյս մը կը ծաւալի):

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Ողջ է Հայաստան, ծաղիկներով, Հայեր,
(անմիութեան գահին կործանումը):

Սէր. — (Երեւելով) Ձե՛ռքդ, Հայաստան:

ՀԱՅՍՍՏԱՆ. — Ահաւասիկ, (կո գրկախառնիք),

ՅՈՑՄ. — Ուրեմն պիտի լինի զայն թիւնը :

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0335352

28245